

Hongerdoek 2026

Samen dromen – Liefde zij daad

VASTENACTIE

Inhoudsopgave

Hongerdoek 2026: Samen dromen – Liefde zij daad, een uitgebreide beschrijving	3
Meditatie 1	17
Meditatie 2	24
Overzicht en samenvatting Samen dromen – liefde zij daad	31
Uitleg van de hongerdoek tijdens de weekendvieringen	35
Hongerdoek Samen dromen – Liefde zij daad voor bovenbouw basisschool en kindernevendienst	39
Twee emmertjes water halen Een opzet van een familieviering rondom de hongerdoek	41
Schema voor een parochie-bijeenkomst over de hongerdoek	49
Kinderen van morgen	50

De hongerdoek is in twee maten beschikbaar en te koop bij Vastenactie. Verder is de afbeelding op A4 met tekst en uitleg gratis te bestellen. Ook zijn afdrukkabe afbeeldingen van de hongerdoek beschikbaar voor parochieblad of parochiewebsite. Verder is er een presentatie beschikbaar met uitleg over deze hongerdoek. Bij de in deze brochure opgenomen meditaties is ook een presentatie beschikbaar. Alles is te bestellen en/of te downloaden via de webshop van Vastenactie.

The logo for VASTENACTIE is displayed on a bright orange rectangular background. The word "VASTENACTIE" is written in a bold, white, sans-serif font. The letter "I" in "ACTIE" is replaced by a black silhouette of a person with their arms raised in a gesture of praise or prayer.

Colofon

Tweede herziene uitgave met aanvullingen, september 2025. In opdracht van Vastenactie samengesteld door Guus Prevoo. Met dank aan Jeroen de Wit voor het kritisch nalezen en corrigeren.

© Teksten: Stg. Bisschoppelijke Vastenactie, Gouda.

© Afbeeldingen Hongerdoek inclusief alle afgebeelde fragmenten: Das Misereor Hungertuch 2025 „Gemeinsam träumen - Liebe sei Tat“ von Konstanze Trommer © Misereor.

© Foto Konstanze Trommer pagina 3 en 14: Härtl/Misereor.

De Bijbelcitaten zijn genomen uit de Groene Bijbel (Nieuwe Bijbelvertaling), Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap 2016.

Alle teksten mogen zonder voorafgaande toestemming gebruikt worden bij activiteiten in het kader van Vastenactie. Bij gebruik in een ander kader, neem vooraf contact op met Vastenactie.

Contact: info@vastenactie.nl, 070-779 60 08 (ma t/m do 9 tot 15 uur) of www.vastenactie.nl/contact.

Hongerdoek 2025: Samen dromen – Liefde zij daad¹

De hongerdoek *Samen dromen – Liefde zij daad*², geschilderd door de in Erfurt (D) wonende kunstenaar Konstanze Trommer³, is de 25ste hongerdoek die verschenen is. Het fenomeen *hongerdoek*, in de nieuwe invulling zoals door Misereor Duitsland en in navolging daarvan door Vastenactie Nederland vorm gegeven, beleeft daarmee zijn 50-jarig jubileum. Vastenactie werkt aan sociaaleconomische verbetering voor mensen aan de marge, aan gerechtigheid voor mens en milieu. Deze 25ste en alle voorafgaande hongerdoeken tonen de spirituele basis van waaruit Vastenactie handelt: barmhartigheid voor medemensen in nood (Luc. 10, 25-37, Mat. 25, 31-46), zuster- en broederschap van álle mensen op deze wereld en respect voor en inclusie van randgroepen. In de hongerdoeken weerspiegelt zich de door geloven in God gedragen hoop op radicale verandering van onrechtvaardige economische verhoudingen, die nog steeds vele mensen op deze aarde tot slachtoffers maken. De hongerdoeken geven een spirituele basis om te zoeken naar de komst van het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid (Mattheüs 6,33). Uiteindelijk zal ons dat Koninkrijk

¹ Deze tekst kwam mede tot stand door input via briefings van dr. Claudia Kolletzki, bij Misereor Duitsland, tot augustus 2025 verantwoordelijk voor hongerdoeken, en vanuit de brochure *Liebes sei Tat, Das Misereor-Hungertuch 2025/2026*, Redaktion und Konzeption Dr. Claudia Kolletzki, Aachen/Berlin/München 2025.

² 'Liefde zij daad' is het motto van de heilige Vincentius à Paulo (1581-1660), zoals onder meer uitgedragen door de Duits-Nederlandse provincie van de congregatie van de Dochters van Liefde (<https://vinzenterinnen.de/>) die daarmee willen uitdrukken dat liefde zich niet in woorden toont, maar in daden van barmhartigheid. Het motto gaat onder meer terug op de volgende uitspraak van Vincentius à Paulo: "la charité ne peut rester oisive, elle doit nous pousser à procurer aux autres salut et consolation (SV XII, 265)

³ Zie voor informatie over de kunstenaar en haar werk www.konstanze-trommer.de/ (Duitstalig)

Gods als genade gegeven worden, maar het kan ons slechts als genade gegeven worden wanneer wij er onder de aardse omstandigheden zo goed als mogelijk naar streven om dat Koninkrijk ook hier ter plekke waar te maken. De hongerdoek is tegelijkertijd een aanklacht tegen maatschappelijke, politieke en ecologische ontwikkelingen én een appel op ons, op de kijker, in actie te komen en te werken aan een wereld vol medemenselijkheid en duurzaamheid.

De hongerdoek toont een bont tafereel van kinderen, dieren, emmers en een paar jerrycans, een boot, een tent en meer. Hoewel samengesteld als een collage, lijkt de afbeelding ook weer realistisch. De twee blauwe strepen links en rechts doen veronderstellen dat het om een triptiek, een drieluik, gaat, een veel gebruikte vorm voor religieuze kunstwerken, waarvan de twee zijpanelen naar binnen geklapt kunnen worden om zo het schilderij in het midden te verbergen. Maar anders dan bij een triptiek loopt de afbeelding het centrum naar rechts en links door. Door die twee min of meer tegengestelde zaken -collage versus realiteit en al of niet een triptiek- ontstaat er een zekere spanning in de afbeelding.

Door de uiteenlopende kleding, maar ook door verschil in de scherpheid en het contrast van de afbeeldingen van de kinderen en omdat er niet al te veel rekening is gehouden met het perspectief, roept de totale weergave nog meer spanning op.

Zowel in het midden van de bovenrand, als ook in het midden van de linker- en rechterrand zijn kleine gouddraden te zien. Wanneer men die gouddraden denkbeeldig zou doortrekken, ontstaat er een imaginair kruis van gouddraad, dat doet vermoeden dat het afgebeelde van wezenlijk belang is. De kleur goud verwijst naar het goddelijke. Gouddraad werd vroeger verwerkt bij het borduren van paramenten om zo Gods aanwezigheid nog meer te benadrukken.

De kinderen

De basis van deze hongerdoek *Samen dromen – Liefde zij daad* vormt een collage van foto's uit het archief van Misereor, de Duitse zusterorganisatie van Vastenactie en van de kunstenares Trommer zelf. Het zijn afbeeldingen van bij projecten betrokken kinderen uit Brazilië, Nigeria, Afghanistan en India en van kinderen uit Europa, waaronder kleinkinderen van de kunstenares. Alle kinderen lijken met iets bezig, gaan blijkbaar op in dagdagelijkse dingen zoals huishoudelijke klusjes, spelen of zwemmen. En al die bezigheden vinden plaats vóór een tent, op een soort eiland of wellicht een zandbank, te midden van een watervlakte. Alle kinderen zijn op een of andere manier betrokken op elkaar en op hun omgeving.

Wie een eerste blik werpt op de hongerdoek, krijgt de indruk van een vredig tafereel van gelukkige kinderen, omringd door enkele zachtmoedige dieren. Die schijn bedriegt zeer. Enkel van de kinderen moeten hard werken om water te halen, om een broertje of zusje te dragen of om huishoudelijke klussen te doen. En ook de situatie roept vele vragen op. Zijn de kinderen geïsoleerd van hun ouders en andere mensen? Kunnen ze van het eiland af? Is de helikopter een bedreiging of brengt die juist hulp? Weet alleen de helikopterbemanning dat deze kinderen op die geïsoleerde plek verblijven? Biedt de tent, die niet verankerd lijkt, wel voldoende beschutting tegen regen en ontijs?

De groep van dertien kinderen vormt een bonte mengeling van kinderen uit alle windstreken van deze wereld. Acht van de afgebeelde kinderen komen uit het globale Zuiden. De vijf uit het Westen afkomstige kinderen zijn deels kleinkinderen van de kunstenares, die de hongerdoek geschilderd

heeft. Het meisje dat vooraan in de rubberboot zit, draagt een zwemband om haar arm, met daarop de tekst 'oma'.

						
Nigeria	Brazilië	India	India	Afghanistan	West-Europa	Kleinkinderen

Ieder kind op de hongerdoek is altijd iemands kind, altijd iemands kleinkind⁴. De kinderen herinneren ons eraan dat we een intergenerationale verantwoordelijkheid hebben: laten we onze kinderen en kleinkinderen een leefbare wereld na?⁵

En nog verder gaand: dringen wij deze en alle kinderen op deze aarde niet een wereld en een bestaan op waarvoor zij niet gekozen hebben? In de schijnbaar onschuldige vraag 'Wat wil je worden?', die zo vaak aan kinderen gesteld wordt, schuilt al een ontkenning van hun huidige zijn en de opdracht om zich aan te passen aan de bestaande situatie, stelt Ptah Ankh Re. Zijn probleemgedrag, concentratieproblemen, gebrek aan motivatie niet een natuurlijke reactie daarop en een weigering om 'iets te worden' in een maatschappij met zijn obsessie voor nuttigheid?⁶

Het aantal van dertien is mogelijk ook een aanduiding voor dreigend onheil of ongeluk. In veel culturen staat het getal *dertien* immers symbool voor het brengen van ongeluk. En in Nederland kennen we de uitdrukking 'dertien in een dozijn', die aangeeft dat iets van weinig waarde is. Zijn opgroeiende kinderen en hun toekomst op deze wereld van weinig waarde voor de politiek en voor de economie? Het gaat velen in de politiek blijkbaar alleen om de korte termijn, om te scoren in peilingen en bij verkiezingen, niet om de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen.

Alle kinderen lijken met iets bezig. Alledaagse klusjes, spelen, zwemmen. En ze lijken op elkaar betrokken, met elkaar bezig⁷. En alhoewel op een eiland verblijvend, lijkt geen van de kinderen op zichzelf te zijn, lijkt geen van de kinderen een eiland te vormen. En ofschoon op één eiland, zijn de kinderen heel verschillend van elkaar, in afkomst, in kleding. De vraag doemt op hoe kinderen uit alle windstreken van de aarde samen op één eiland verzeild kunnen raken. Is hier sprake van een soort 'eiland-asiel', in navolgen van initiatieven zoals kerkasiel voor vluchtelingen?

⁴ Vergelijk de publicatie *Altijd iemands vader altijd iemands kind* van de Vlaamse zanger en auteur Willem Vermandere, Tielt/Amsterdam 2016 en het indrukwekkende lied Duizend soldaten (<https://www.youtube.com/watch?v=jCTJ8wuryPA>).

⁵ Ook paus Franciscus stelt deze indringende vraag in *Laudato Si'* item 160: 'Wat voor soort wereld willen wij doorgeven aan hen die na ons zullen komen, aan de kinderen die aan het opgroeien zijn?(...) Als in onze ecologische inspanningen deze fundamentele vraag niet doorklinkt, geloof ik niet dat zij belangrijke effecten kunnen hebben'. Is dat een wereld van 'superhittegolven' en 'megadroogtes' (vgl. De Volkskrant 17 augustus 2025, Bloedhete zomers met bizarre effecten liggen in klimaatmoe Europa op de loer).

⁶ Ptah Ankh Re, Kinderen weigeren 'later iets te worden' omdat zij weten wat wij zijn vergeten; We pushen kinderen naar succes maar weten zelf niet wat dat is, 23 juli 2025. Zie voor het artikel de website van NieuwWij: <https://www.nieuwwij.nl/opinie/kinderen-weigeren-later-iets-te-worden-omdat-zij-weten-wat-wij-zijn-vergeten/>.

⁷ Dat op elkaar betrokken zijn lijkt op wat de socioloog Hartmut Rosa 'resonantie' noemt: de snaren die mensen met elkaar en met het leven verbinden, weer laten trillen als alternatief voor de drang om alles te willen beheersen en te plannen. Zie Hartmut Rosa, *Resonanz, Eine Soziologie der Weltbeziehung*, Berlin 2019. En ook Hartmut Rosa, *Onbeschikbaarheid*, Meppel 2022.

Alles bij elkaar, zeker ook samen met de afgebeelde dieren, geeft de hongerdoek in al zijn verscheidenheid een indruk van de Ark van Noach (Genesis 6, 5 – 9, 29). En van de zegen van God in Genesis 9, 1: *Wees vruchtbaar en word talrijk en bevolk de aarde.*

Midden in beeld, voor de ingang van de tent, staat een meisje uit Nigeria. Ze lijkt, met haar doordringende blik, op wacht te staan. Wat wil ze dan bewaken, wat bevindt zich in de tent dat bewaakt moet worden? En wat betekent haar uitgestrekte vinger? Wil ze ons bekritisieren? Of wil ze ons waarschuwen? En waarheen wijst haar uitgestrekte vinger? Naar de punt van het dak van de tent, op de scheidslijn tussen goed en slecht (zie verder beneden onder het kopje *De tent*)? Wil zij ons erop wijzen dat er nog slechts weinig tijd rest om beslissingen te nemen over maatregelen om de diverse crises tegen te gaan en

kantelpunten met rasse schreden naderen? Of wijst ze naar de ooievaar, die mogelijk symbool staat voor een nieuw begin? Een ander kind (een jongen, een meisje?) buigt zich voorover en kijkt nieuwsgierig de tent in: wat ziet zij of hij, wat wij niet zien? Zijn kinderen beter in staat om te doorzien wat werkelijk van belang is?

Twee kinderen, een iets oudere jongen en een jong meisje, lijken naar de aanstormende tornado te kijken. Houden ze die in de gaten? Van veel paniek is er nog geen sprake. Denken zij dat het allemaal niet zo'n vaart zal lopen? Dat de tornado nog af zal buigen? Zoals zovelen ook hier in het Westen denken dat het wel met een sisser zal aflopen. Of dat slechts anderen getroffen zullen worden door rampspoed?

Twee meisjes zitten in een rubberboot. De beide kinderen zijn kleindochters van de kunstenares. Een meisje draagt een zwemband met de tekst 'oma'. Onduidelijk is wat de beide meisjes aan het doen zijn. Spelen ze of vissen ze de jerrycans met drinkwater uit zee? Het lijken wel de enige twee kinderen die mobiel zijn en die van het eiland weg zouden kunnen gaan. Willen ze misschien vluchten voor de aankomende tornado?

Een meisje uit Afghanistan draagt haar broertje of zusje. De last is duidelijk te zwaar voor haar. Veel kinderen in landen in het Zuiden moeten vanwege de armoede al op jonge leeftijd meewerken of worden vroeg verantwoordelijk voor zusjes en broertjes. Vaak schiet het kind-zijn er bij in.

Dat de kinderen, die zo verschillend zijn, op één eiland verblijven en op elkaar betrokken zijn, een gemeenschap vormen, staat symbool voor de manier waarop de huidige crises in de wereld aangepakt moeten worden: in gezamenlijkheid van alle volkeren en mensen. Dat is de enige manier die nog soelaas kan bieden. Alle andere wegen, waarin naties en groepen zich van elkaar afzonderen, lopen -letterlijk- dood. Niet de vraag: *waar komen deze kinderen vandaan?*, maar de vraag: *waar gaan deze kinderen naar toe?* moet gesteld worden.

Kinderen zijn diegenen die het meest ontvankelijk zijn voor de komst van het Koninkrijk Gods en daardoor een voorbeeld voor de volwassenen. Wanneer de leerlingen van hem kinderen die naar Jezus toekomen, bars afwijzen, zegt deze: *Laat ze bij mij komen, houd ze niet tegen, want het Koninkrijk van God behoort toe aan wie is zoals zij. Ik verzeker jullie: wie niet als een kind openstaat voor het Koninkrijk van God, zal er zeker niet binnengaan!* (Lucas 18, 16-17).

De hongerdoek met al die kinderen die zo verschillend van elkaar zijn en toch samen op één eiland verblijven, is een afbeelding van de wens, die de Braziliaanse aartsbisschop Dom Hélder Câmara (1909-1999) in een klein gedichtje formuleerde:

*Als ik kon gaf ik een wereldkaart aan ieder kind,
En als het mogelijk was een verlichte wereldbol,
In de hoop de blik van het kind tot een maximum te verruimen,
En hierdoor interesse en liefde te wekken voor alle mensen,
Alle rassen, alle talen, alle religies.*

Dat kinderen uit alle windstreken van deze aarde op de hongerdoek in één en dezelfde situatie verkeren, wil nog niet zeggen dat alle mensen op deze wereld op een en dezelfde manier getroffen worden door de klimaatverandering en de gevolgen daarvan. In sommige delen van deze wereld zijn de gevolgen veel ernstiger (India, sub-Sahara Afrika), maar er ontbreken vaak voldoende mogelijkheden om zich aan de opwarming en de gevolgen ervan zoals hittegolven en overstromingen aan te passen. We zien dat de meest kwetsbare mensen, die het minst bijgedragen hebben aan de klimaatverandering, er de meest getroffen slachtoffers van zijn.⁸

De kinderen op het eiland 'zitten in dezelfde boot'. Zoals ook zovele vluchtelingen in een en het zelfde kamp of de slachtoffers van natuurrampen in eenzelfde, soms zeer moeilijk oplosbare, situatie verkeren. Zo vormen de kinderen als het ware een aanklacht tegen de onverschilligheid en de zelfgenoegzaamheid van de hen omringende wereld. Maar de kinderen tonen in deze kwetsbare situatie ook hun kracht en sterkte in hun koppige hoop op verbetering, die te zien is in hun lachen, hun speelsheid, in hun humor, in hun creativiteit, in hun op elkaar gericht-zijn.

Kinderen hebben dromen over hun toekomst, die hopelijk het goede leven brengt. Samen dromen over toekomst is een goede manier om daarbij niet alleen aan jezelf te denken, maar ook aan alle andere mensen op deze wereld. Samen dromen over toekomst leidt tot een handelen dat hopelijk het hoofd kan bieden aan bedreigingen, die op ons afkomen, in het heden én in de toekomst. De kinderen op het eiland, al of niet geïsoleerd, zijn misschien ook een toekomstlaboratorium waar nieuwe gemeenschap wordt gevormd en waar nieuwe handelingsperspectieven worden ontwikkeld. Het Niemandsland wordt een Nieuwland.

Liefde voor elkaar en voor de aarde als plek waar we samen dromen en leven, is daarbij onontbeerlijk. De hongerdoek *Samen dromen – Liefde zij daad* sluit aan bij de woorden van de apostel Paulus in 1 Kor. 16,14: *Alles wat u doet, moet u met liefde doen*. En die liefde voor mens en milieu moet niet blijven steken in goedbedoelde woorden, maar moet zich uiten in daden om echt te zijn, zoals het heilige Vincentius à Paulo al zo krachtig uitdrukte in zijn levensmotto 'Liefde zij daad'. Liefde is veelomvattend en heeft betrekking op het hele scala intermenselijke relaties. Maar ook op het gebied van migratie, inclusie, gender, klimaatverandering, onze maatschappelijke en sociale inzet en noem maar op. Liefde is datgene wat ons draagt op weg naar het Koninkrijk Gods. Liefde is nodig voor een integrale spiritualiteit van de gerechtigheid: *Heb uw naaste lief zoals uzelf* (Mt 22, 39).

Samen dromen over toekomst en daarnaar handelen, dat is ook waar paus Franciscus in zijn encycliek *Fratelli Tutti* voor pleit. De paus herinnert aan de kernpunten van de katholieke sociale leer, die de waardigheid van alle mensen benadrukt en die universele zuster- en broederschap nastreeft.

⁸ Vergelijk ook Friederike Otto, *Climate Injustice; Why We Need to Fight Global Inequality to Combat Climate Change*, Vancouver 2025

Daarvoor is bij individuele mensen een open hart naar anderen toe nodig en maatschappelijk gezien een vrijheidslievende samenleving, die helaas, zo constateert Franciscus, ondergraven dreigt te worden door haat en versplintering. Maar de weg gaan naar het Koninkrijk Gods kan alleen maar via de ontwikkeling van wereldwijde zuster- en broederschap en sociale vriendschap, door alle structuren van de economie heen.

De tent

Precies in het midden van de afbeelding staat een tent. De punt van het dak verdeelt de hongerdoek in twee helften van gelijke grootte. De meeste van de kinderen, negen van de in totaal dertien, bevinden zich vóór de tent alsof deze tent hun uitvalsbasis is, hun woonplek. Rechts naast de ingang van de tent hangt een gordijn of iets dergelijks met

een onduidelijke afbeelding. Is het een portret van een man of vrouw met een hoed met veer? Is het iets anders? Duidt de veer op een spirituele verbinding met de natuur? Of is het een portret van iemand met status? Ook op het stuk doek dat de ingang van de tent moet afsluiten, staan ornamenten.

Een tent kan veel tegenstrijdige gevoelens en gedachten oproepen. Velen denken wellicht aan vakantie, de camping, plezier hebben, even alles achter je laten en tot rust komen. Maar je kunt ook denken aan de tentenkampen van vluchtelingen of van mensen, die opgevangen worden na een ramp, waarbij ze have en goed verloren hebben. Aan schier oneindige kampen van witte tenten zoals die de Verenigde Naties worden beheerd om dakloze en voortvluchtige mensen op te vangen.

In Johannes 1,14 lezen we: *Het Woord is mens geworden en heeft bij ons gewoond*. De Griekse term die de evangelist Johannes voor 'wonen' gebruikt is 'skéno-ó', in een tent verblijven. De tegenwoordigheid van God onder de mensen in een feit geworden, maar het Woord dat God verbleef onder de mensen wel in een tent. De tent op de hongerdoek zou dus Gods aanwezigheid kunnen symboliseren, zoals we bij voorbeeld ook lezen in Exodus 25, 8 lezen: *De Israëlieten moeten een heiligdom voor mij maken, zodat ik te midden van hen in een tent verblijf houden kan*. 'In een tent verblijf houden' wordt hier meestal ook vertaald met 'wonen'. In Exodus 29, 42-43 vernemen we dat de ingang van de ontmoetingstent de plek is waar God en de Israëlieten elkaar ontmoeten.⁹ De ontmoeting met een God, die zegt: *'Ik ben die er zijn zal'* (Exodus 3, 14).

Ook Exodus 40, 34-35 kan voor Johannes als referentie gediend hebben: *Toen werd de ontmoetingstent overdekt door een wolk en werd de tabernakel gevuld door de majesteit van de HEER. Mozes kon de ontmoetingstent niet meer binnengaan, want de wolk rustte daarop en de majesteit van de HEER vulde de tabernakel*. Dat de tentrand aan de linkerkant (vanuit de betrachter

⁹ ... een brandoffer dat jullie en alle komende generaties dagelijks aan de HEER moeten brengen bij de ingang van de ontmoetingstent. Daar zal ik jullie ontmoeten om jou spreken. Daar zal ik de Israëlieten ontmoeten en die plaats zal door mijn aanwezigheid worden geheiligd.

gezien) voorzien is van gouden arceringen, verwijst eveneens naar Gods aanwezigheid, gesymboliseerd door de tent.

De tent is ook een verwijzing naar 'het gemeenschappelijk huis', de aarde waarop we als mensheid samen met alle andere schepselen leven. En dat volgens paus Franciscus in zijn encycliek *Laudato Si'* ernstig in gevaar is. Of op 'onderweg zijn', verbonden met een attitude van openstaan voor nieuwe dingen en ontwikkelingen, fysiek, cognitief en psychisch.

Wie even zoekt, zal concluderen dat de tent slechts een paar scheerlijnen heeft en dat die nauwelijks verankering bieden tegen wind, regen en slecht weer. De tent zal op een gegeven moment geen beschutting meer kunnen bieden en door de harde wind of storm meegesleurd worden. Een onzekere toekomst voor de kinderen, die snel werkelijkheid kan worden. Zijn zij de laatste generatie¹⁰? Staan zij symbool voor mensen, die slachtoffer zijn van of zelfs sterven door de hitte of door overstromingen? Willen zij ons zeggen dat bescherming van het milieu en het tegengaan van klimaatverandering een belangrijke zorg voor ons mensen is?

Ook vluchtelingen in hun tentenkampen, bij voorbeeld op Lesbos, gaan een onzekere toekomst tegemoet. Of mensen die noodgedwongen in een tent moeten verblijven omdat hun huis in de oorlog is kapot geschoten. In de nauwelijks verankerde tent klinkt de situatie van vele slachtoffers van de klimaatverandering, van het verlies aan natuurlijke hulpbronnen en levensruimte, van de door oorlogsgeweld getroffen, door.

De tent staat symbool voor een steeds mobielere, fragielere en meer onzekere wereld. Een tent is een tijdelijke behuizing, met slechts een relatieve bescherming tegen onweer en hitte, die ook weinig privésfeer biedt. Je hoort elk woord dat er gesproken wordt. In die zin vormt de tent een groot contrast met stenen gebouwen, met paleizen, steden en kerken.

De tent als zinnebeeld kan dus op twee manieren geduid worden. Enerzijds Gods beschermende aanwezigheid en aan op weg zijn naar en openstaan voor het nieuwe, maar aan de andere kant ook overgeleverd zijn aan de elementen van het weer, aan storm en regen zonder enige beschutting te hebben, aan oorlog en een onzekere situatie, die niet meer onder controle is¹¹.

Opvallend is dat de tent met de punt van het dak precies in het midden staat, de doek als het ware in tweeën delend: links mooi en zonnig, geen wolkje aan de lucht; rechts de zwarte wolken van het onweer en de dreigende tornado. De tent staat op een grens, die we wellicht dreigen te overschrijden. Op een kantelpunt, waarna geen terugkeer meer mogelijk is. Hoe gaat dit aflopen? Het Nigeriaanse meisje vóór de ingang lijkt met haar uitgestrekte wijsvinger ons daaraan te herinneren en daarvoor te waarschuwen.

Donkere wolken zijn rechts letterlijk te zien op de hongerdoek. Donkere wolken van stormen die door de klimaatverandering steeds heftiger worden. Paus Franciscus somt in zijn encycliek *Fratelli Tutti*, *Wij zijn allemaal zusters en broeders*, heel wat menselijke gedragingen en ontwikkelingen op die figuurlijk als donker wolken in de moderne tijd kunnen doorgaan. En die het zicht op het Koninkrijk Gods en op een menswaardige werldsamenleving vertroebelen. Hij noemt onder meer

¹⁰ In Duitsland is een groep klimaatactivisten actief onder de naam Letzte Generation. De leden van de groep maken gebruik van wegblokkades en bezetten startbanen van vliegvelden.

¹¹ Vergelijk ook *Die Klimakrise ist nicht "unter Kontrolle"*, DW 07.07.2020, <https://www.dw.com/de/bayou-akomolafe-wir-haben-die-klimakrise-nicht-unter-kontrolle/a-54081146>

toenemend egoïsme, gebrek aan sociaal gevoel en een desinteresse in het algemeen welzijn. Mensen worden aangespoord onbeperkt te consumeren. De wetten en de logica van de markt heersen, enkel winst telt. Mensen die daarvoor niet van nut zijn, worden verder naar de marge van de maatschappij gedrukt. Waardevolle woorden zoals democratie, vrijheid, rechtvaardigheid, solidariteit en eenheid worden gemanipuleerd en ontdaan van hun betekenis. Manipulatie vervormt de democratie, de vrijheid, de gerechtigheid en de solidariteit en holt die uit. Het recht van andersdenkenden om een eigen mening te hebben en zelfs om te bestaan, wordt ontkend. Criminaliteit neemt toe, maar ook angst en eenzaamheid. Kortom, andere mensen zijn dan wel door de globalisering steeds meer onze burens, maar steeds minder onze zusters en broeders. Vooral vluchtelingen, die proberen te ontsnappen aan oorlog, vervolging en natuurrampen en die aan onze grenzen staan, ervaren 'een cultuur van de muur'. We denken dat we almachtig zijn en dat we alle problemen wel kunnen oplossen, met name door ons te isoleren van andere mensen, groepen en naties.

De tent met de punt precies in het midden van de doek symboliseert dat we in het bestaan van de mensheid en wat betreft de toekomst van onze kinderen op een snijpunt staan, een kantelpunt, waarop we snel de goede beslissingen moeten nemen. We hebben als mensheid nog steeds een keuze. Of verder gaan op de weg van een neoliberale economie geschoeide, maar doodlopende weg naar meer armoede en naar verdere klimaatopwarming, lange periodes van droogte en hitte, alles vernietigende regenbuien en stormen. Of op onze schreden terugkeren en een weg van duurzaamheid volgen, die vooral rekening houdt met de meest kwetsbaren, mensen aan de marge in Afrika, Azië en Latijns-Amerika, maar ook in het rijke Noorden van deze wereld. En onze eigen kinderen en kleinkinderen mogen inmiddels zeker tot die meest kwetsbaren gerekend worden.

Het eiland

De kinderen en de tent lijken zich te bevinden op een eiland. Of mogelijk een zandbank. Maar naar links en rechts wordt de strook zand smaller, de suggestie wekkend dat het inderdaad een eiland is. Ook het feit dat de grienden, een dolfijnsoort, zowel onder als boven de zandstrook zwemmen, duidt erop dat we het inderdaad met een eiland van doen hebben. Op het eiland zijn nergens groene planten te zien of iets waarmee de kinderen zich zouden kunnen voeden.

Een eiland of zandbank kan zowel een metafoor zijn voor begrenzing als voor groei en verandering. Enerzijds is een eiland begrensd door het omringende water. Je kunt het niet zomaar verlaten, daarvoor heb je een boot nodig. En ook zal een (klein) eiland niet of moeilijk zelfvoorzienend kunnen zijn. Van de andere kant kan een eiland of zandbank aangroeien door de werking van de zee en het aanspoelen van zand en grint. Hoe meer zand en grint aanspoelt, des te stabiel zal de zandbank of het uiteindelijke eiland worden. Samen met de tent staat het eiland zo voor het prototype van een mogelijke noodsituatie en vervreemding, maar ook van een mogelijke ontwikkeling tot een betere situatie, van kansen op verbetering. Samen met de kinderen vormt het eiland wellicht een soort toekomst-laboratorium waar nieuwe vormen van solidair samenleven (bij voorbeeld het Afghaanse meisje die als een moderne Maria haar broertje of zusje draagt) en omgang met de natuur (bij voorbeeld de Braziliaanse jongen die de ringstaartmaki probeert op te vangen) ingeoeft worden. Een (onbewoond) eiland waar je kunt ontsnappen aan al de ergernissen die het dagelijks leven te bieden heeft en waar je dat leven zo kunt inrichten zoals jij dat zelf wilt¹².

¹² Vergelijk ook het lied van Kinderen voor kinderen, Op een onbewoond eiland, https://www.youtube.com/watch?v=k-z_YOS-wDY.

Eilanden hebben in met name het Oude Testament niet alleen de connotatie van gelegen in verre streken, maar ook van de randen van deze wereld (vgl. Jer. 31, 10; Jes. 40, 15-17; Jes. 42, 10-12; Jes. 66, 19). Veranderingen in de samenleving beginnen vaak aan de randen ervan, daar waar de grens opgezocht wordt.

In de literatuur wordt bij het begrip eiland naar diverse werkelijkheden en metaforen verwezen. Soms staat een eiland voor een ideale, utopische samenleving¹³. Een eiland kan ook een metafoor zijn voor een toevluchtsoord en voor overlevingskracht ondanks alle isolatie en de problemen die dat met zich meebrengt¹⁴. Maar daarentegen is soms in romans een eiland een plek van verschrikking, uitbuiting en machtsstrijd¹⁵.

Eilanden zijn mogelijk het eerste slachtoffer van de door de klimaatopwarming veroorzaakte zeespiegelstijging. Niet alleen eilanden in de Stille Oceaan, maar ook die voor de kust van Panama en Mexico en elders.¹⁶

Als verblijvend op een eiland, vertegenwoordigen de afgebeelde kinderen niet alleen wereldwijd de komende generatie, maar ook de mensen die aan de rand van de economisch rijke wereld leven, aan de rafelranden van de aarde, op de het meest bedreigde plekken. Dat beeld wordt nog eens versterkt door het feit dat acht van de dertien afgebeelde kinderen afkomstig zijn uit de zgn. Derde Wereld, uit het globale Zuiden van deze wereld. Het eiland lijkt een Ground Zero, zoals er zovele Ground Zeros op deze wereld zijn.

Maar ook onze eigen kinderen en kleinkinderen lijken aan de rand te staan, wanneer de politiek beslissingen neemt. Zelden wordt, ondanks alle protesten van Fridays for Future, ondanks Greta Thunberg, ondanks de toekomststoel van Jan Terlouw¹⁷, ondanks allerlei acties¹⁸ in de besluitvorming veel rekening gehouden met hoe een genomen besluit of maatregel over pakweg 50 jaar zal uitpakken. De kinderen en de mensen aan de rand van de wereld en de toekomst, horen thuis in het midden, dienen in het centrum geplaatst te worden en alle aandacht te krijgen die ze verdienen. De gouddraden in het midden links, rechts en boven, die denkbeeldig een kruis kunnen vormen, benadrukken dat.

Op het eiland lijkt weinig beschikbaar. Er is water, in enkele jerrycans, er zijn een paar emmers, een rubberboot, een roeispaan, etensgerei dat door twee Indiase kinderen wordt afwassen, kleding die de kinderen aanhebben, de tent. Dat is alles. Het kan ons aan het denken zetten over de beschikbaarheid van dingen. En of alles wat we wensen meteen en op afroep beschikbaar moet zijn. Of zijn er grenzen aan die beschikbaarheid? Moeten we ook in de winter kunnen beschikken over allerlei groentes en fruit dat voordien alleen in de zomer te krijgen waren? En tegen welke prijs?

¹³ Vergelijk de beschrijving door Plato van het eiland Atlantis in zijn dialogen Timaeus en Critias (±360 voor Chr.) en Thomas More, Utopia, 1516.

¹⁴ Daniel Defoe, Robinson Crusoe, 1719 en William Shakespeare, The Tempest (1611).

¹⁵ Vergelijk o.a. Franz Kafka, In de strafkolonie, 1919; H.G. Wells, Het eiland van Dr. Moreau, 1896; William Golding, Heer der vliegen, 1954.

¹⁶ Trouw 4 juni 2024, De zeespiegel stijgt en dus moeten de bewoners van Gardi Sugdub hun geliefde eiland verlaten

¹⁷ Naar een idee van Jan Terlouw zou daar waar politieke beslissingen genomen worden (de Tweede Kamer, Provinciale Staten, gemeenteraad, maar ook op andere plekken) een lege stoel moeten staan, die goed in beeld is en de mensen van de toekomst vertegenwoordigt.

¹⁸ Zie bij voorbeeld het Ministerie van de Toekomst, <https://www.ministerievandetoekomst.nl/>

Moeten we zelf op ieder moment beschikbaar zijn en onze (hopelijk) fairphone hebben aanstaan?¹⁹ Vasten kan een goede gelegenheid zijn om over de beschikbaarheid van dingen na te denken en zaken weer op hun waarde te kunnen schatten door er een tijdje geen of minder gebruik van te maken.

Het kale eiland en de naderende storm zijn niet direct een natuurlijke omgeving die vertrouwen geeft, in tegendeel zelfs. Toch lijkt de situatie de kinderen weinig te doen, niet angstig of paniekerig te maken. Komt die houding voort uit wat Alenka Zupančič 'ontkenning' noemt: mensen weten wel dat er een probleem is met het klimaat, maar ze geloven het niet echt. En, schokkend, ze negeren het en ze handelen er niet naar.²⁰

De dieren

Er zijn ook enkele dieren te zien. Een ooievaar, een ringstaartmaki en grienden, een dolfijnensoort, die om het eiland heen zwemmen. De dieren hebben een symbolische functie, zij verwijzen naar een nieuw begin, naar sociale samenhang, naar hulpvaardigheid, naar onbevangenheid, naar Gods aanwezigheid. En hoewel er maar drie diersoorten zijn te aanschouwen, staan die allegorisch voor alle levende wezens op onze planeet, voor de totale biodiversiteit, die ernstig bedreigd wordt door milieu-achteruitgang en klimaatverandering. De hele natuur kreunt en lijdt, maar uiteindelijk zal de hele schepping, dieren, planten, al wat leeft, delen in de verlossing en de glorierijke vrijheid van de kinderen van God (Romeinen 8, 21-22).

Grienden of ook grindwalvissen zijn zeer sociale dieren, die in families en soms grotere groepen samenleven in en om onder meer de Straat van Gibraltar en de Middellandse Zee. Om te socialiseren en te communiceren spelen de dieren met elkaar op momenten dat ze niet op jacht zijn. Grienden zijn ook zeer nieuwsgierig. Walvisonderzoekers melden dat grienden vaak dicht hun boot naderen om als het ware te komen kijken. Soms hebben de onderzoekers de indruk dat de grienden trots hun kroost komen tonen²¹. Er gaan verhalen de ronde dat grienden drenkelingen in zee gered zouden hebben.

Walvissen hebben ook een zeer gunstige uitwerking op de biodiversiteit en de CO₂-hoeveelheid in de lucht. De uitwerpselen van walvissen bevorderen de groei van vele kleine algensoorten, met de verzamelnaam fytoplankton. Dat fytoplankton neemt CO₂ op en maakt zuurstof aan. Eén walvis neemt zo veel meer CO₂ op dan duizend bomen.²²

¹⁹ Vgl. ook Hartmut Rosa, *Onbeschikbaarheid*, Meppel 2022. Rosa stelt dat ondanks de alsmaar groter wordende beschikbaarheid van dingen de onbeschikbaarheid keer op keer weer tevoorschijn komt en dat we moeten kijken hoe we ons kunnen verhouden tot dat onbeschikbaar zijn. De eerste stap daarbij lijkt te zijn dat we ons bewust zijn dat we ondanks alles de wereld niet in onze greep krijgen en dat we de agressieve verhouding tot die wereld opdat we die in onze greep zouden krijgen, moeten opgeven.

²⁰ Alenka Zupančič, *Disavowal*, Cambridge, mei 2024 (E-book). Slavoj Žižek pleit er daarom voor dat landen de noodtoestand uitroepen, met een sterke overheid, minder vrijheid voor bedrijven en een veel stevigere internationale samenwerking, zie Trouw 18 oktober 2024, Slavoj Žižek: De natuur onze moeder? Ja, maar wel een 'dirty whore bitch' van een moeder. Zie ook noot 29 op pagina 15-16.

²¹ Zie <https://www.firmm.org/nl/walvissen-en-dolfijnen/grindwalvis>

²² Trouw 6 september 2024, Walvispoep redt de wereld: 'Eén walvis neemt veel meer CO₂ op dan duizend bomen'

De statige ooievaar wordt in diverse culturen gezien als een symbool voor geboorte en een nieuw begin. Of van groei, ook in persoonlijkheid. Ook geluk en voorspoed worden gekoppeld aan het zien van een ooievaar. Omdat ooievaars heel hoog kunnen vliegen, worden ze in sommige culturen beschouwd als boodschappers tussen aarde en hemel. In de Kabbala, de joodse mystiek, zijn vogels (en dus ook ooievaars) een 'kanaal' van Gods aanwezigheid²³. Of de overbrengers van boodschappen, zoals we ook in Prediker 10,20b kunnen lezen: *want de vogels van de hemel zeggen het voort, hun vleugels brengen je woorden verder*. En we

kunnen natuurlijk ook denken aan Mattheüs 6, 26: *Kijk naar de vogels in de lucht: ze zaaien niet en oogsten niet en vullen geen voorraadschuren; het is jullie hemelse Vader die ze voedt. Zijn jullie niet meer waard dan zij?*

De ooievaar kan ook verwijzen naar de H. Agricola, in de 7de eeuw bisschop van Avignon in Zuid-Frankrijk. Naar verluidt zou de bisschop met behulp van ooievaars de streek rond Avignon hebben gezuiverd van slangen. En de slang staat natuurlijk voor het kwaad en hoe dat in de wereld is gekomen (vgl. Genesis 3, 1-6). De H. Agricola is overigens niet alleen de schutspatroon van de ooievaars, maar hij wordt ook aangeroepen voor regen bij een langdurige droogteperiode en bij uitbreiding voor mooi en goed weer in het algemeen.²⁴

Ringstaartmaki's, een halfapensoort, komen in de natuur alleen maar voor in het zuiden van het eiland Madagaskar. Wel worden ze in veel dierentuinen gehouden. Ook ringstaartmaki's zijn zeer sociale dieren, die in groepen leven waarvan een vrouwelijk dier de leidster is. De staart met zwarte en witte ringen dient als een communicatiemiddel. De mannelijke leden van de groep wisselen na twee tot vijf jaar van groep. Ringstaartmaki's spelen een rol in diverse scheppingsmythen op Madagaskar. In die zin staan deze halfapen voor een nieuw begin. De ringstaartmaki op de hongerdoek lijkt in de armen van de jongen in het water te willen springen. Die staat, als het ware hunkerend naar een nieuw begin, met open armen de maki op te wachten.

De helikopter

Bij alle vragen die de hongerdoek oproept, blijft ook onduidelijk wat de functie van de helikopter is. Die zwenkt af met het eiland en de kinderen in zicht. Zijn de bemanningsleden van de helikopter de enigen die weten dat de kinderen zich op het eiland bevinden? Is dit het exclusieve contact dat de kinderen met de verdere buitenwereld hebben?

Heeft de helikopter hulpgoederen gebracht en keert hij nu weer terug naar de basis, wellicht om nieuwe goederen op te halen? Er ligt een jerrycan in het water. Is die door de helikopter afgeworpen? De kinderen lijken zo op het eerste gezicht niet hulpbehoevend, niet hongerig. De twee Indiase kinderen zijn zelfs aan het afwassen, blijkbaar is er nog niet zo lang geleden gegeten.

²³ Het lied Anthem van Leonard Cohen is gebaseerd op de Kabbala-mystiek. Het lied kent niet alleen het bekende refrein *There is a crack in everything That's how the light gets in*, maar ook als beginregels *The birds they sang at the break of day Start again I heard them say*.

²⁴ Claes, Jo e.a. Sancti. Nog meer heiligen herkennen, Leuven 2004, pag. 215-216.

Opvallend is de gele kleur van de helikopter. Die kleur refereert aan de kleur van traumahelikopters die ingezet worden bij hulpverlening in noodsituaties en bij verkeersongelukken. Maar die gele kleur kan ook verwijzen naar goud als symbool voor Gods aanwezigheid zoals ook de goudgele rand van de tent aan de linkerkant. De helikopterbemanning is wellicht gestuurd door mensen, die het lot van de kinderen op het eiland niet onverschillig laat.²⁵

Als de helikopter hulpgoederen heeft gebracht, is het natuurlijk de vraag of de kinderen niet op een meer structurele manier hulp geboden kan worden. Wanneer zij immers op een eiland verblijven waarop geen voedsel verbouwd kan worden, blijft de noodsituatie voortbestaan. En die kan zelfs verergeren als de tornado het eiland nadert en zijn verwoestend werk zou doen. Is het niet beter om een boot te sturen en de kinderen van het eiland af te halen?

Ook veel projecthulp die vanuit de landen in het Westen en Noorden van deze wereld aan het Zuiden wordt gegeven, is in de vorm van noodhulp. Die noodhulp probeert de ergste problemen die periodes van droogte, overstromingen en andere rampen veroorzaken, tegen te gaan. Of samen met betrokkenen naar alternatieven te zoeken. Maar vaak blijft de oorzaak van al die problemen en rampen, de klimaatverandering, buiten zicht. Mensen in Bolivia en andere landen in het globale Zuiden worden opgezaagd met de moeilijkheden van de opwarming waaraan ze zelf weinig tot niets hebben bijgedragen. Projecthulp zoals Vastenactie die geeft, is broodnodig. Maar we moeten ons hier in het Westen ook afvragen op welke manier wij bijdragen aan de lastige levensomstandigheden van mensen in het Zuiden en hoe we hier een meer structurele bijdrage kunnen geven aan het verbeteren daarvan. Dat is uiteindelijk toch door een andere, meer sobere manier van leven, zonder gebruik van fossiele brandstoffen en met een economie, die is gebaseerd is op de rijkdom van het genoeg. Zoals ook paus Franciscus aangeeft in zijn encycliek *Laudato Si'* en de exhortatie (aansporing) *Laudate Deum*. Dat de paus zich acht jaar na het verschijnen van de encycliek *Laudato Si'* in 2015 genooddaakt ziet om in 2023 een update daarop in de vorm van een aansporing te laten verschijnen, is een teken aan de wand: de tijd dringt en er is in de tussentijd te weinig gedaan. Ook paus Leo XIV onderstreept dat in zijn boodschap *Zaden van vrede en hoop* voor de Werelddag van gebed voor de zorg voor de Schepping op 1 september 2025: 'Nu is het tijd om woorden in daden om te zetten'.²⁶

Of is de helikopter bemant door personen die de kinderen in de gaten moeten houden. Wat doen die in al hun verscheidenheid daar op dat eiland, zonder volwassenen? Is het niet verdacht dat kinderen uit alle werelddelen elkaar blijkbaar hebben opgezocht? Borrelt er iets nieuws dat de huidige machthebbers hun kop kan kosten? Riskeren de kinderen wellicht hetzelfde lot dat ook de jongens van twee jaar en jonger in Bethlehem overkomen is (Mt 2, 16-18)?

²⁵ Met dank aan een gespreksgroep onder leiding van zr. Marie-Liesse Pouls in de H. Lambertusparochie Kerkrade, die op deze interpretatie uitkwam.

²⁶ Paus Leo XIV, *Zaden van vrede en hoop*, 30 juni 2025, <https://rkddocumenten.nl/toondocument/9575-zaden-van-vrede-en-hoop-nl/>

Afsluiting

De hongerdoek *Samen dromen – liefde zij daad* laat in beeld zien waarvoor paus Franciscus in Fratelli Tutti pleit. Een beeld dat oproept niet te kiezen voor een alles vernietigende catastrofe, maar voor een samen werken aan een paradijselijke samenleving, waar alle mensen wereldwijd tot hun recht komen. In item 8 lezen we:

Het is mijn oprechte verlangen dat wij, in de tijd die ons gegeven is, door de erkenning van de waardigheid van elke mens bij zouden kunnen dragen aan de wedergeboorte van een universeel ideaal van broederlijkheid. Broederlijkheid tussen alle mannen en vrouwen.

“Ziehier een schitterend geheim dat ons laat zien hoe we kunnen dromen en van ons leven een wonderlijk avontuur kunnen maken. Niemand kan het leven aan in zijn eentje. (...) We hebben nood aan een gemeenschap die ons ondersteunt en helpt, waarin we elkaar kunnen helpen om vooruit te blijven kijken. Hoe belangrijk is het om samen te dromen! (...) In ons eentje riskeren we luchtspiegelingen te zien, dingen die er niet zijn. Dromen daarentegen, die bouwen wij samen”.²⁷

Laten wij dus dromen, als één enkele menselijke familie, als medereizigers uit hetzelfde vlees en bloed, als kinderen van dezelfde aarde die ons gemeenschappelijke huis is, ieder van ons met de rijkdom van zijn of haar geloof en overtuiging, ieder van ons met zijn of haar eigen stem, allemaal broeders en zusters!

De hongerdoek als een bijna hyperrealistisch²⁸ schilderij, dat het wezen van de dingen wil vatten, roept ook vele vragen op. Vragen naar de zin van alles, vragen toegespitst op onze toekomst.

- Op welke grond staan we? Wat draagt ons in een door een veelvoud aan crises getroffen en dooreen geschudde wereld?
- Hoe ontwikkelen we modellen voor een gerechte en solidaire gemeenschap?
- Hoe zien die modellen eruit?
- Hoe willen we samenleven met de natuur?
- Welke wereld laten we onze kinderen achter?
- Hoe gaan we om met kwetsbaarheid en broosheid? Hoe met het feit dat we aangewezen zijn op hulp van anderen?
- Hoe kunnen we in verbondenheid met God en met medemensen leven?
- Welke hoop draagt ons?
- Waar is God? Hoe beleven we onze spiritualiteit in een steeds meer geseclariseerde maatschappij?

Maar de hongerdoek doet tevens een dringend beroep op ons om onze ‘antenne van liefde’ uit te schuiven en de noodkreten van medemens en milieu te horen én ernaar te handelen, zoals volgens Dom Helder Câmara Vincentius à Paulo in zijn tijd ook gedaan heeft. ‘Omdat wij, wanneer wij ons laven aan deze liefde, wij in staat zijn broederlijke banden aan te knopen, de waardigheid van ieder menselijk wezen te erkennen en samen de zorg op ons te nemen voor ons gemeenschappelijk huis’, zegt paus Franciscus²⁹.

De doek doet een appel om beslissingen te nemen; om niet alles bij het oude te laten; om niet aan te passen, maar aan te pakken³⁰; om terug te keren op de schreden van een nietsontziende neoliberale

²⁷ Paus Franciscus citeert hier zichzelf. De uitspraak komt uit een toespraak tijdens een oecumenische en interreligieuze bijeenkomst met jongeren op 7 mei 2019.

²⁸ Hyperrealisme is een stroming in de schilder- en beeldhouwkunst, ontstaan in de ‘60 en ‘70 van de vorige eeuw in de USA, die de werkelijkheid op een zo realistisch en neutraal mogelijke manier wil weergeven.

²⁹ Encycliek Dilexit Nos, oktober 2014, item 217.

³⁰ Kelli van der Waals, Airco, in Trouw 19 augustus 2024

economie waarin alleen winst telt; om niet verdeeldheid, maar eenheid na te streven. Die neoliberale economie, groei en winstbejag, het eigenbelang, die verdeeldheid tussen mensen vormen een doodlopende weg, een weg van donkere wolken, een weg van rampspoed en ellende. De hongerdoek is een pleidooi voor een universele en solidaire zuster- en broederschap van alle mensen op deze wereld. Voor respect voor en inclusie van mensen die aan de rafelranden leven. De hongerdoek houdt de hoop op een grondige verandering van de verhoudingen en de situatie op deze wereld levend. De hongerdoek nodigt uit stappen te zetten op weg naar het Koninkrijk Gods, in de kwetsbare wetenschap dat God aan de zijde staat van diegenen die lijden, aan de zijde van diegenen die aan de rand staan.

God die met deze mensen aan de rand solidair is, is hen nabij, in het bijzonder in momenten van pijn en verlies. Liefde én solidariteit, aldus J.B. Metz, leiden zo tot een gevaarlijke herinnering omdat ze niet alleen herinneren aan wat geslaagd is, maar ook aan wat verwoest werd; niet alleen aan wat bereikt werd, maar ook aan wat verloren raakte.³¹ Ook in pijn, verlies en isolatie is God toch nog aanwezig, ook al lijkt dat op het eerste gezicht niet zo. De op deze aanwezigheid van God gebaseerde breekbare, maar opstandige hoop, toont zich in de sterkte van mensen, in zin voor humor en in creativiteit om te overleven. In plaats van vertwijfeling wordt men hier en daar een lachje gewaar of een wuivende hand. Dat symboliseren de kinderen op de hongerdoek ten diepste, terwijl ze jerrycans uit het water vissen, afwassen, kijken en spelen.

Maar we moeten wel beseffen dat de tijd van woorden en praten voorbij is, dat de tijd dringt³². We hebben nog maar kort de mogelijkheid die juiste besluiten te nemen. Vóór medemenselijkheid, vóór duurzaamheid, vóór zuster- en broederschap, vóór het leven. Ons samen dromen dient snel omgezet te worden in daden. De liefde voor onze zusters en broeders wereldwijd, voor onze schepping, voor onszelf, voor onze kinderen en kleinkinderen schreeuwt om daden. Niet in woorden, maar enkel in daden uit zich die liefde. De hongerdoek is een en al een dringende oproep om snel aan de slag te gaan: in je eigen leven, in je huis en bij je gezin, in de kerkgemeenschap waartoe je behoort, op je werk, bij je verenigingen, overal waar je ook maar enige invloed uit kunt oefenen.³³

³¹ Johann Baptist Metz, *Glaube in Geschichte und Gesellschaft*, Mainz 1978²

³² Nederlanders zijn volgens Sara Kinsbergen wel meer gaan denken als wereldburgers, maar dat uit zich niet in daden, zie Trouw 21 juli 2025, *Nederlanders voelen zich solidairder met de wereld dan vroeger, al blijkt dat nog niet uit hun gedrag*. De Duitse filosoof Peter Sloterdijk verklaart dat vanuit een 'verlicht vals bewustzijn': we weten dondersgoed dat kleding, smartphones en andere zaken gemaakt worden via uitbuiting van medemensen of van het milieu, maar we gaan daar schouderophalend aan voorbij omdat blijkbaar iedereen dat doet (zie Trouw 31 juli 2025, *We voelen ons solidair met de wereld, maar handelen er niet naar. Hoe kan dat?*). Zie ook noot 18 op pagina 12.

³³ Ook paus Leo XIV onderschrijft dit: 'angesichts der Umweltverschmutzung und des Klimawandels, des Verlusts der Artenvielfalt, der Verschlechterung der Lebensbedingungen und sozialem Verfall, der globalen Ungleichheiten, des Mangels an Trinkwasser und des fehlenden Zugangs zu Energie für viele Bevölkerungsgruppen eine ökologische Erziehung unerlässlich ist, um die Dinge wieder ins Lot zu bringen. Nur eine innere Wandlung ermöglicht eine Änderung der Gewohnheiten und der Mentalität, die sich in einer neuen Art des Lebens im Einklang mit der Umwelt niederschlägt' (<https://www.vaticannews.va/de/papst/news/2025-07/papst-leo-xiv-pfadfinder-frankreich-klima-umwelt-wandel.html>).

Meditatie 1 hongerdoek Samen dromen – Liefde zij daad

Eén wereld

De éne wereld als een eiland
Kinderen uit alle windstreken
Altijd iemands kind³⁴
Altijd iemands kleinkind

Samen dromen over toekomst
Samen, want anders geen toekomst
Samen, want anders geen leven

*Als ik kon,
gaf ik een wereldkaart aan ieder kind.
En als het mogelijk was een verlichte wereldbol.
In de hoop de blik van het kind tot een maximum te verruimen,
En hierdoor interesse en liefde te wekken voor alle mensen.*

*Alle rassen, alle talen, alle religies.
Wees een mens onder de mensen.
Wees voor geen enkel probleem van ongeacht welk volk onverschillig.
Leef op wereldschaal.³⁵*

³⁴ Vergelijk de publicatie *Altijd iemands vader altijd iemands kind* van de Vlaamse zanger en auteur Willem Vermandere, Tielt/Amsterdam 2016 en het indrukwekkende lied *Duizend soldaten* (<https://www.youtube.com/watch?v=jCTJ8wuryA>)

³⁵ Dom Helder Câmara, 1973

Niemand is een eiland

Niemand is een eiland
Niemand leeft voor zichzelf
Verbondenheid is nodig

Om
Samen te dromen over toekomst
Samen, want anders geen toekomst
Samen, want anders geen leven

*Geen mens is een eiland, in zichzelf besloten;
elk mens is een stukje continent, deel van het vasteland.
Als een kluit aarde wegspoelt in zee, krimpt Europa,
of als een klip wegspoelt, of het huis van je naaste of dat van jou.*³⁶

Laten wij deze kinderen, alle kinderen op een geïsoleerd eiland achter

- Wanneer we meer consumeren dan de aarde dragen kan?
- Wanneer we levensruimte voor mens en natuur vernietigen?
- Wanneer we de lucht verpesten met uitlaatgassen en pesticiden?
- Wanneer we het drinkwater vergiftigen met PFAS³⁷ en microplastics?

³⁶ Deel van een gedicht van John Donne (1572-1631)

³⁷ PFAS is een afkorting en staat voor Poly- en perfluoralkylstoffen, een verzamelnaam voor meer dan 6000 chemische verbindingen waarin fluor en alkylgroepen (met kool- en waterstofatomen in de vorm C_nH_{2n+1}) voorkomen.

Donkere wolken

Donkere wolken pakken zich samen

Donkere wolken van de klimaatopwarming

Stormen en onweer

Tornado's

Lange periodes van droogte

Donkere wolken van

Egoïsme en individualisme

Winstbejag en marktmechanisme

Consumenten zonder grens³⁸

Het samen dromen in de waagschaal gesteld

Het samen leven bedreigd

De toekomst van mens en wereld op het spel gezet

Tegen elkaar uitgespeeld op het scherp van de snede

Sommigen beweren: geen paniek, het zal wel meevallen

Anderen zeggen: zo lang het ons niet treft

Weer anderen verklaren: de techniek zal ons redden

Maar intussen stijgen de temperaturen,

Nemen periodes van hitte en droogte toe

Warmt het zeewater op

Komen verwoestende onweders en stormen steeds vaker voor

Naderen we de kantelpunten waarna geen weg meer terug.

³⁸ Naar paus Franciscus in Fratelli Tutti item 8

Nog hebben we de keuze

Nog kunnen we
 Kiezen
Nog kunnen we
 Ten goede keren
Maar de tijd
 Dringt
Het is één voor twaalf
 Het uur van de waarheid

Geen 'blah blah blah'³⁹, maar concrete daden
Snelle besluiten in plaats van mitsen en maren
Geen pleisters plakken, maar aanpakken bij de wortel

Samen dromen over toekomst en samen handelen
Samen, want anders geen toekomst
Samen, want anders geen leven

³⁹ Greta Thunberg tijdens haar speech op de Youth4Climate-summit op 28 september 2021 over datgene wat politici en beleidsmakers tot dan toe gezegd hebben en niet gedaan hebben

Gods schepping inspireert

Kijk en beleef de natuur
Gods schepping
Kijk en beleef de natuur
De boodschapster van God
Kijk en beleef de natuur
Gods geschenk aan ons.

Luister naar de kolibrie⁴⁰
Wiens vleugels je niet kunt zien
Luister naar de kolibrie
Luister niet naar mij

Luister naar de geest van God
Die waait waar zij wil
Luister naar de geest van God
Luister niet naar mij

Luister naar de vlinder
Wiens dagen tot drie zijn geteld
Luister naar de vlinder
Luister niet naar mij

Luister naar de kolibrie
Wiens vleugels je niet kunt zien
Luister naar de kolibrie
Luister niet naar mij

Wie werkelijk gelooft is als een vogel⁴¹.
De paradijsboom die de wereld is
staat voor de naderende duisternis,
de vogels zingen godlof-in-den-hoge.

Ze zijn er zeker van dat, morgenvroeg
de zon weer schijnen zal, de zon weer schijnen,
alles weer met de wereld in het reine;
een dag, een handvol leven, is genoeg.

De vogels leven zonder aarzeling.
Kon ik mij zo volkomen overgeven
aan wat mijn roeping is, toekomst of niet.

Want ik geloof toch in de God van 't leven
die sterfelijk over de aarde ging?
Maar ik ben altijd kleiner dan mijn lied.

⁴⁰ Vertaling van Listen to the hummingbird, het laatste lied van Leonard Cohen op zijn laatste studio-CD Thanks for the Dance, postuum uitgegeven op 22 november 2019. De tekst is van Leonard Cohen zelf, de muziek van zijn zoon Adam. Het nummer is te beluisteren via <https://music.youtube.com/watch?v=hYleW8bwIWQ>

⁴¹ Guillaume van der Graft (1920-2010), Afscheid van de vogels

Gods aanwezigheid in een fragiele tent

God is onder ons
Niet in een stenen gebouw
Laat staan in een paleis,
Zelfs niet in een kerk.
Maar in een tent
Kwetsbaar
Fragiel
Broos

De tent in al zijn kwetsbaarheid
Toch ons gemeenschappelijk huis

In de tent is God onder ons
Aan ons de opdracht
De tent te verankeren
Om Gods aanwezigheid
Handen en voeten te geven

In liefde voor medemens en milieu
Voor kinderen en kleinkinderen
Overal ter wereld

Liefde zij daad

Samen dromen wordt samen handelen
Spreken wordt doen
De handen uit de mouwen
*De liefde voor mijn naaste kan niet
werkeloos blijven
Zij moet ons ertoe aanzetten
om anderen redding en troost te bieden.*⁴²

iedere mens hoort erbij
iedere mens is mijn zus of broer
ieder dier en iedere plant
Een schepsel van God

Liefde zij daad

Liefde zij daad

Blijf hier niet werkloos zitten

Aan de slag en vlug....

Moge God ons zegenen met onrust
over gemakkelijke antwoorden, halve waarheden en oppervlakkige relaties
zodat er diepgang is in onze harten.

Moge God ons zegenen met boosheid over onrechtvaardigheid,
onderdrukking en de uitbuiting van mensen
zodat we werken voor rechtvaardigheid, vrijheid en vrede.

Moge God ons zegenen met tranen
die we plengen voor hen die lijden door pijn, verstoting, honger en oorlog,
zodat we onze handen zullen uitstrekken tot troost.

Moge God ons zegenen met onbehagen
Over de klimaatverandering en de exploitatie van de aarde
Zodat we streven naar duurzaamheid en leven in eenvoud.

En moge God ons zegenen met zoveel dwaasheid dat we geloven een verschil te kunnen maken in deze wereld.
Zodat we kunnen doen waarvan anderen zeggen dat het onmogelijk is.

⁴² H. Vincentius à Paulo, la charité ne peut rester oisive, elle doit nous pousser à procurer aux autres salut et consolation, SV XII, 265.

Meditatie 2⁴³

LIEFDE is ZIJN woord dat verbindt
Het enige helende woord waarin
ZIJN VUUR-ADEM onder ons waait
Het enige woord dat ons blijft
Dat ons draagt en ons laat overleven
Ook al zal de dood proberen
Om deze ons nabije LIEFDE te gronde te richten

Het zal hem niet lukken

⁴³ Deze meditatie is een vertaling en bewerking van de Meditationen zum Misereor Hungertuch 2025/2026 van Wilhelm Bruners, uitgegeven door Misereor Duitsland.

LIEFDE – meer dan woord en taal
Reddend eiland in de zee van vele woorden
Altijd in gevaar onder te gaan
In de duistere vloedgolf van het dagdagelijkse gepraat
Actiewoord in de gemeenschappelijke
Horizon van het leven
En altijd op zoek naar
Wonderbaarlijke ontdekkingen

In het in zichzelf gekeerd zijn van ons zwijgen
Jouw JIJ en mijn IK

In het spel dat we samen spelen

Wanneer ik JOUW LIEFDE toelaat
Overschrijdt JIJ in mij een grens
JIJ indringer met jouw glimlach
JOUW steeds voortdurend bericht
Dat ik ook ondanks het lawaai nog hoor:
Alle deuren staan op een kier
En jij vindt altijd een luisterend oor

Wanneer jij mijn hulp nodig hebt
Kijk me aan en zie:
IK BEN ER

Onvoorstelbaar om LIEFDE met woorden
Als oorlog en haat te verbinden
Veeleer met vrij spel en improvisatie
Met uitgestrekt land en grote toekomst
Met ontmoeting en vertrouwen
Op de vele wegen naar elkaar toe

Jouw schepping ontvouwt zich in veelvoud
Onder het licht van JOUW zonnen
Manen en fonkelende sterren
JOUW rivieren en zeeën
JOUW vissen en vogels
JOUW voorbij waaiende wolken

Mijn LIEFDE kan niet toelaten
Dat jij vergeten wordt en eenzaam bent
Al mijn reddingswerkers zoeken
Jouw vluchtwegen en de zeeën af
Mijn havens hebben de opdracht
Jou een plek te geven waar je
Op adem kunt komen en respect ontmoet

Het enige paspoort dat werkelijk telt
Zijn de LIEFDESBRIEVEN uit de dagen
Van jouw diep verlangen
Dat ik in jouw grote ogen lezen kan
Ik vermoed de tranen
Waarmee je die brieven geschreven hebt

Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet
Dan vertel me toch, grote broer,
Welk ver of nabij land jij ziet
Waar de LIEFDE haar tent heeft opgeslagen
En wacht om door ons bewoond te worden
Ik weet: het uitzicht op de LIEFDE
Is een blik op de oneindigheid van het heelal

Maar laat me niet te lang wachten
Op jouw ontdekkingen
Zodat ik niet naast jou bevries

Schuif je antenne uit en luister
Sta open voor nieuwe berichten
Die in deze duistere tijden
Aan een wolkeloze hemel herinneren
Waaronder zich ooit gemeenschap vormde
Toen kinderhanden zich openden
En voeten op elkaar toe liepen
Jouw vingerafdrukken zijn te vinden
In het met de hongerigen gedeelde brood
Zij met de gebroken harten
Zij met de gesprongen lippen
Die zonder leven moeten leven

Alles wat wij nalaten en verzuimen, zal ons inhalen. Zoals de vluchtelingenstroom, die een gevolg is van de hebzucht, waarmee wij de aarde en medemensen, die armer en meer behoeftig zijn, uitbuiten. We moeten iets doen uit liefde, we moeten de maatschappij veranderen, helemaal opnieuw van onderop. Met vreedzame middelen, met alle kracht, onderwijs, behulpzaamheid, solidariteit en gerechtigheid. De geest van de ommekeer verspreiden.

Konstanze Trommer

Overzicht en samenvatting Samen dromen – liefde zij daad

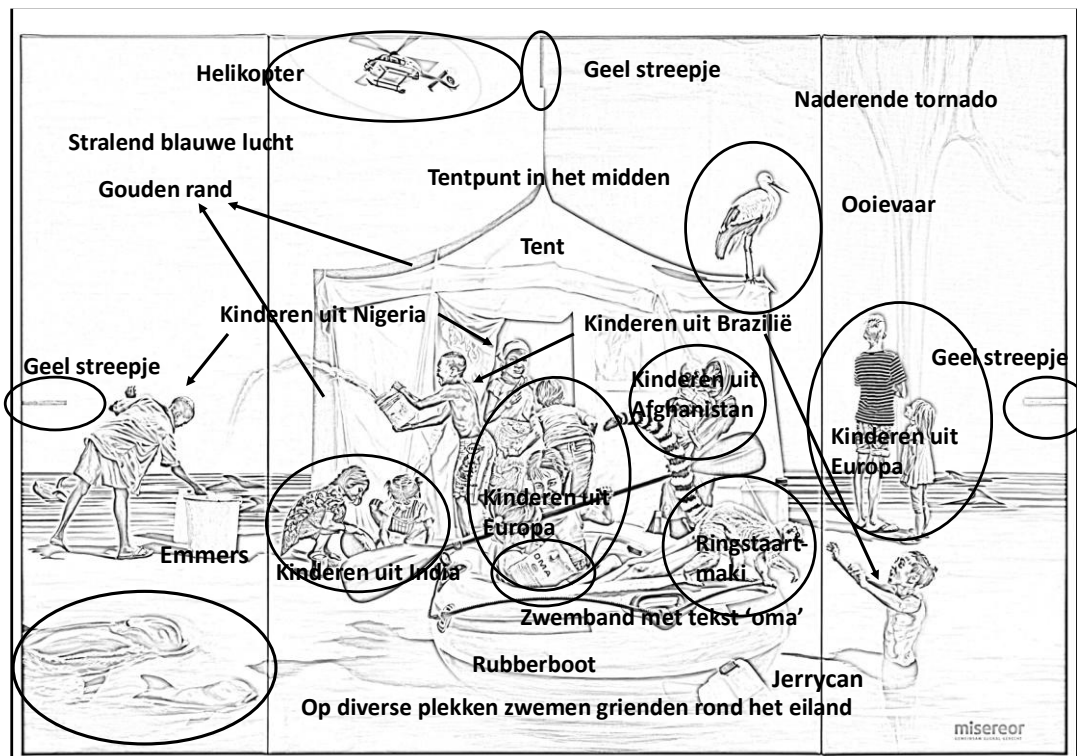
We zien een collage van afbeeldingen van kinderen uit Brazilië, Nigeria, Afghanistan en India en van kleinkinderen van de kunstenares. Alle kinderen lijken met iets bezig, gaan blijkbaar op in dagdagelijkse dingen. Alle bezigheden vinden plaats vóór een tent, op een soort eiland of wellicht een zandbank, te midden van een watervlakte. Alle kinderen zijn op een of andere manier betrokken op elkaar en op hun omgeving.

Een vredig tafereel van gelukkige kinderen, omringd door enkele zachtmoedige dieren? Die schijn bedriegt zeer. Enkelen van hen moeten hard werken om water te halen of om een broertje of zusje te dragen. En ook de situatie roept vele vragen op.

Opvallend is de tweedeling in de doek. Links het mooie blauw van een zonnige zomerdag. Maar rechts het donker van naderend onweer en vooral, in de verte zichtbaar, een dreigende tornado.

De tent staat met de punt van het dak precies in het midden van de doek, tussen goed en slecht. We staan in het bestaan van de mensheid en wat betreft de toekomst van onze kinderen op een snijpunt, waarop we snel de goede beslissingen moeten nemen.

Kinderen hebben dromen over hun toekomst, die hopelijk het goede leven brengt. Samen dromen over toekomst is een goede manier om daarbij niet alleen aan jezelf te denken, maar ook aan alle andere mensen op deze wereld. Liefde voor elkaar en voor de aarde als plek waar we samen dromen en leven, is daarbij onontbeerlijk. En die liefde voor mens en milieu moet niet blijven steken in goedbedoelde woorden, maar moet zich uiten in daden om echt te zijn, zoals het heilige Vincentius à Paulo al zo krachtig uitdrukte in zijn levensmotto 'Liefde zij daad'.

De hongerdoek is opgebouwd als een collage met foto's van kinderen uit het globale Zuiden, betrokken bij projecten van Misereor, en kinderen uit Europa, deels de kleinkinderen van Konstanze Trommer.

De punt van het tentdoek staat precies in het midden en verdeelt daarmee de doek in links met stralend blauwe lucht en rechts met een aanstormende tornado.

De hongerdoek toont een bont tafereel van kinderen, dieren, een boot, een tent en meer. De twee blauwe strepen links en rechts doen veronderstellen dat het om een triptiek, een drieluik, gaat. Maar anders dan bij een triptiek loopt de afbeelding in het centrum naar rechts en links door.

Konstanze Trommer (*1953) woont in Erfurt en is graficus, schilder en textielkunstenares. In haar werken combineert zij op een overtuigende manier computerkunst met grafiek en schilderkunst. Zij studeerde aan de Hochschule für industrielle Formgestaltung in Halle. Zij had onder meer een leeropdracht aan de Universiteit van Erfurt (2004-2014). In 2023 won zij de St. Leopold Friedenspreis für humanitäres Engagement in der Kunst van Museum Stift Klosterneuburg bei Wien.

Detailinformatie

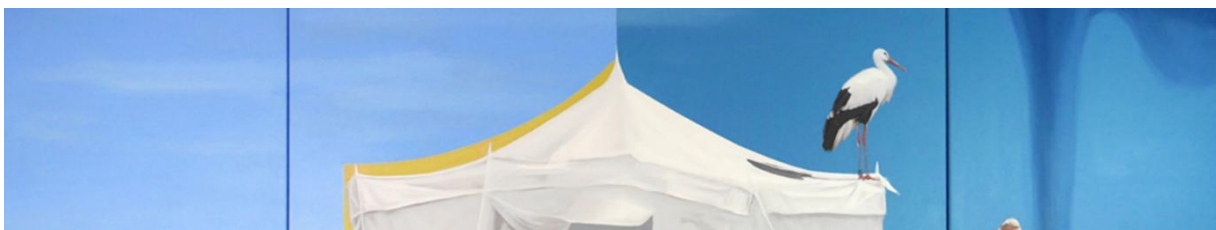

De blauwe strepen links en rechts doen denken aan een triptiek (drieluik), maar de afbeelding loopt gewoon door. Dat geeft een zekere spanning.

Links en rechts in het midden en boven in het midden staan kleine gele streepjes, die denkbeeldig kunnen worden doorgetrokken tot een kruis.

De kinderen verblijven op een eiland. In de Bijbel staan eilanden voor de randen van de wereld. Kinderen, zeker kinderen uit het Zuiden van deze wereld, bevinden zich figuurlijk aan de rand van de wereld. Er wordt in de politieke besluitvorming weinig rekening gehouden met hun belang en hun toekomst. Maar vaak zijn het de randen, de grenzen van de macht en de rijkdom, waar de veranderingen beginnen. Bewegingen als Fridays for Future zijn daar een teken van. We moeten alles in het werk stellen om de kinderen en hun toekomst weer midden in het centrum van de besluitvorming te plaatsen. Het gaat om hún toekomst, het gaat om de toekomst van de wereld, het gaat om de toekomst van de mensheid.

De tent verwijst naar de aanwezigheid van God. Het Griekse woord dat in Joh. 1, 14 voor 'wonen' wordt gebruikt, betekent letterlijk: in een tent verblijf houden. Ook in het Oude Testament lezen we in diverse teksten over een verblijf van God in de tent (Exodus 25, 8, Exodus 40, 34-35). Ook de gouden rand van de tent op zowel het dak als aan de linker rand verwijst naar God. Maar een tent biedt bij slechte weersomstandigheden weinig beschutting. Ook vluchtelingen en ontheemden moeten vaak noodgedwongen verblijf houden in een tent.

De punt van de tent wijst precies naar het midden van de doek en verdeelt die in twee helften. Links is er een blauwe hemel te zien, rechts een dreigende tornado. Donkere wolken van de toenemende stormen door de klimaatopwarming. Donkere wolken, die gevormd worden door egoïsme, gebrek aan sociaal gevoel, overconsumptie. Maar we hebben nog de keuze. We kunnen nog kiezen tussen links en rechts, de strakblauwe hemel of de tornado. Veel tijd te verliezen is er echter niet meer, we naderen de kantelpunten, waarna er geen weg meer terug is.

Om het eiland heen zwemmen grienden, bekend om hun sociale aard en nieuwsgierigheid.

De ooievaar staat symbool voor het nieuwe leven, geluk en voorspoed. En voor geestelijke groei.

Een ringstaartmaki is een zeer sociaal dier. De halfapen staan op Madagaskar symbool voor de nieuwe schepping.

De helikopter roept vragen op. Heeft de bemanning hulp gebracht en is die hulp voldoende voor de kinderen? Of moet men de kinderen in de gaten houden omdat zij een bedreiging zijn voor de machthebbers?

Het meisje uit Nigeria lijkt op wacht te staan. Maar wat moet ze dan bewaken? Wat betekent haar uitgestrekte vinger? Wil ze ons bekritisieren? Of wil ze ons waarschuwen? Wijst ze wellicht naar de punt van het tentdak om ons aan te zetten tot handelen?

Een kind kijkt nieuwsgierig de tent in. Wat ziet het kind dat wij niet zien?

Twee kinderen lijken naar de aanstormende tornado te kijken. Houden ze die in de gaten? Van veel paniek is er geen sprake. Denken ze zoals zovelen ook hier in het Westen dat het wel met een sisser zal aflopen? Of dat slechts anderen getroffen zullen worden door rampspoed?

Een meisje uit Afghanistan draagt haar broertje of zusje. De last is duidelijk te zwaar voor haar. Veel kinderen moeten vanwege de armoede al op jonge leeftijd meewerken of worden vroeg verantwoordelijk voor zusjes en broertjes. Vaak schiet het kind-zijn er bij in. Ook andere kinderen op de doek uit India en Nigeria moeten werken (afwassen, water halen).

Twee meisjes zitten in een rubberboot. De beide kinderen zijn kleindochters van de kunstenares. Een meisje draagt een zwemband met de tekst 'oma'. Het lijken wel de enige twee kinderen die mobiel zijn en die van het eiland weg zouden kunnen gaan. Willen ze misschien vluchten voor de aankomende tornado?

Uitleg van de hongerdoek *Samen Dromen – Liefde zij daad* tijdens de weekendvieringen

Wanneer de hongerdoek in de kerk hangt, kunnen de volgende teksten gedurende de zes weekenden van de Vastentijd gebruikt worden om de hongerdoek stapsgewijs uit te leggen en de betekenis ervan duidelijk te maken.

Week 1, aansluitend bij de lezingen Genesis 2, 7-9; 3, 1-7 en Mattheüs 4, 1-11

Op de hongerdoek *Samen Dromen – Liefde zij daad* van de Duitse kunstenares Konstanze Trommer, die hier in de kerk hangt, ziet u geen woestijn, maar wel een soort zandbank, of eerder een eiland uit zand, midden in het water. Op het eiland zijn kinderen actief, uit alle streken van deze wereld. We zien kinderen uit Brazilië, Nigeria, Afghanistan en India. Maar ook kinderen hier uit het westen. Alles bij elkaar lijkt het wel een soort Ark van Noach, maar dan in plaats van dieren kinderen. Het lijkt wel een of ander vakantiekiekje, maar wie verder kijkt zal zich toch de nodige vragen stellen. Hoe komen deze kinderen uit alle windstreken op dat eiland? En vooral, kunnen ze eraf? En zo nee, waarmee kunnen ze zich voeden, waar halen ze het water dat ze nodig hebben vandaan? Is er wel toekomst voor deze kinderen.

Kinderen kunnen misschien meer dan wij volwassenen nog dromen van de toekomst. Een toekomst die zij gestalte moeten geven door samen te dromen en daarna de handen uit de mouwen te steken. Maar alle kinderen op de hongerdoek zijn ook altijd iemands kind, iemands kleinkind. Het meisje vooraan in de rubberboot draagt een zwemband om haar arm met daarop de tekst 'oma'. Dat wijst ons erop, aan het begin van deze Vastentijd, dat wij een grote verantwoordelijkheid hebben voor de wereld die we onze kinderen en kleinkinderen nalaten. We zullen wat onze economie betreft, wat onze manier van leven betreft, wat onze omgang met het milieu betreft, toch over een andere boeg moeten gooien willen we onze kinderen en kleinkinderen nog een wereld nalaten waarop ze menswaardig kunnen leven. Een leven niet enkel gericht op consumeren en macht en rijkdom verwerven vanuit een idee dat we onkwetsbaar zijn.

Moge de vastentijd ons de nodige inspiratie geven om daarvoor nieuwe wegen te vinden.

Week 2, aansluitend bij de lezingen Genesis 12,1-4a en Mattheüs 17,1-9

Petrus wil graag de situatie boven op de berg Tabor laten zoals die is, Jezus in al zijn heerlijkheid. Hij wil tenten bouwen, zodat Jezus, Elia en Mozes een verblijf hebben. Petrus' voorstel stoelt op de Joodse traditie. Herhaaldelijk lezen we in het Oude Testament dat God in een tent verblijf houdt. In het begin van het Johannes-evangelie vernemen we dat het woord is vlees geworden en onder ons heeft gewoond. De Griekse term die Johannes voor 'wonen' gebruikt, houdt zoets in als 'in een tent verblijven'.

Op de hongerdoek *Samen Dromen – Liefde zij daad* zien we een tent staan. Het zou mogelijk een teken kunnen zijn dat God onder ons is en aan de kant staat van de kinderen, die we op de hongerdoek zien. Dat de tent aan de linkerkant voorzien is van een gouden rand duidt op de aanwezigheid van God, gesymboliseerd door die kleur goud. Een tent is ook een teken van onderweg

zijn, uit eigen keuze zoals tijdens een vakantie. Maar ook gedwongen, zoals zovele vluchtelingen overkomt die moeten leven in uitgestrekte tentenkampen.

Die aanwezigheid van God, die het opneemt voor de afgebeelde kinderen, is broodnodig. Want wanneer we goed kijken, zien we dat de tent geen scheerlijnen heeft en niet vastgemaakt is met haringen in de aarde. Zelfs met weinig wind biedt de tent nauwelijks beschutting meer voor de kinderen, laat staan bij een harde storm of een tornado. De tent is verre van een stabiel stenen gebouw, laat staan een paleis, en ook geen kerk.

Dat maakt de tent op de hongerdoek wel tot een dubbelzinnig iets, dat vragen oproept. Is ons geloven in Gods aanwezigheid genoeg, of zullen we zelf handen en voeten aan die aanwezigheid moeten geven? En hoe kunnen we dat doen in deze tijd van klimaatverandering met alle gevolgen van dien, armoede, steeds meer verhardende tegenstellingen tussen mensen, egoïsme en gebrek aan gemeenschapszin? Wellicht moeten we net als Abraham, maar dan figuurlijk, wegtrekken van hoe we nu met elkaar omgaan en op zoek gaan naar nieuwe vormen van samenleven, waarin respect voor elkaars waardigheid en duurzaam handelen met het oog op de natuur en het milieu voorop staan. Moge de vastentijd ons de nodige inspiratie geven om daar de moed en de kracht voor te vinden.

Week 3: Aansluitend bij de lezingen Johannes 4,4-52

Op de hongerdoek **Samen Dromen – Liefde zij daad**, die hier in onze kerk hangt, laat een tweezijdig beeld zien. Links een mooie blauwe hemel, geen vuiltje aan de lucht. Maar rechts doemt in de verte onweer op en een tornado. Zal die het eiland van de kinderen gaan treffen? De Europese jongen houdt de tornado in ieder geval goed in de gaten.

Donkere wolken doemen op, zowel op de hongerdoek, maar ook in de werkelijkheid. Donkere wolken van de klimaatverandering, soms figuurlijk in lange periodes van droogte, dan weer letterlijk door bosbranden, onweer en stormen met heel veel regenval. Maar ook de donkere wolken van menselijke gedragingen zoals egoïsme, overconsumptie, winstbejag, verdeeldheid, die ons sociaal samenleven op het spel zetten.

Jezus wil de Samaritaanse vrouw en ook ons levend water geven, dat ziel en hart verkwikt. Dat ons geloven in een God die de aarde en alles wat er op leeft heeft geschapen, versterkt. En dat vraagt van onze kant om bekering. Bekeren tot duurzaamheid, tot solidariteit met medemensen, tot sociale relaties die iedereen in waarde en waardigheid laten. Bekeren tot een God, die is, tot een God met open armen, tot een God die ons de Schepping als geschenk heeft gegeven, tot een God die iedere mens op deze aarde tot leven roept, door hem of haar levend water te geven. Die bekering moeten we omzetten in daden van liefde zoals de heilige Vincentius à Paulo ons heeft voorgeleefd: liefde zij daad. Een mooie opdracht voor deze vastentijd: in welke daden kan ik mijn liefde voor medemens en milieu omzetten?

Week 4: Aansluitend bij de lezing Johannes 9, 1-41

De hongerdoek **Samen Dromen – Liefde zij daad**, die hier in onze kerk hangt, wijst op het belang van samenwerken om samen te kunnen dromen van een betere toekomst. Alle kinderen op de afbeelding zijn betrokken op elkaar en op hun omgeving. En op de doek kunnen we ook een aantal dieren zien, die symbool staan voor samenwerken en een nieuw begin. Grienden, een dolfinsoort, die om het eiland heen zwemmen, staan bekend als sociale dieren, die gezamenlijk jagen en spelen om hun

sociale omgang te oefenen. Ook de ringstaartmaki, een halfaap, die in Madagaskar voorkomt, staat bekend om de sociale omgang in groepen, waarvan trouwens een vrouwelijk dier de leidster is. Ringstaartmaki's spelen in grote rol in de scheppingsmythes die in Madagaskar de ronde gaan. Net als ooievaars staan zij voor een nieuw begin. Ooievaars die tot hoog in de lucht kunnen vliegen zijn in veel culturen ook een soort boodschapper van God.

Samenwerken aan een wereld vol van duurzaamheid en sociale cohesie, zoals God die wil, is nodig. Maar het gaat niet altijd gemakkelijk. Soms, misschien heel vaak, mislukken dingen en worden doelstellingen niet gehaald. Het lijkt vaak of we een beetje aan het aanmodderen zijn, ondanks al onze idealen van vrede, gerechtigheid en duurzaamheid. Dan mogen we best een voorbeeld aan Jezus nemen. Hij gebruikt een modderprakje om de blinde te genezen. Je zou kunnen zeggen dat ook Jezus maar wat aanmoddert. Laten we ons door tegenslagen, mislukkingen en dat gevoel van aanmodderen niet ontmoedigen. Maar laten we desondanks blijven werken aan een betere wereld voor iedereen op deze aarde. De hongerdoek en de vastentijd mogen daarvoor een inspiratiebron zijn.

Week 5: Aansluitend bij de lezing Johannes 11, 1-45

Op de hongerdoek **Samen Dromen – Liefde zij daad**, die hier in onze kerk hangt, ziet u bovenaan, een beetje links van het midden, een helikopter, die lijkt af te zwenken. Net zoals vele andere details op de hongerdoek, roept ook deze helikopter vragen op. Heeft de bemanning net hulpgoederen gebracht? We zien nog een jerrycan met water rechts vooraan drijven. Of is het de opdracht van de bemanning om de kinderen in de gaten te houden, omdat de machtshebbers bang zijn dat deze kinderen iets nieuws gaan beginnen dat hun positie in gevaar kan brengen?

Er kunnen noodsituaties optreden. Zoals we ook in het evangelie van vandaag hebben gelezen. Soms is noodhulp, bij rampen en dergelijke, noodzakelijk om erger te voorkomen. De kinderen op de doek hebben behoefte aan water en voedsel om niet dood te gaan. Maar we zouden bij het steunen van projecten, hoe nodig op zichzelf, ook steeds zelfredzaamheid en duurzaamheid op het oog moeten hebben. Niet wij als 'gulle gevers', maar de mensen ter plekke moeten bepalen wat de doelen van hun ontwikkelingsproject zijn en op welke manier ze die willen bereiken.

Uiteindelijk zou een actie als Vastenactie niet nodig hoeven te zijn. Zoals uiteindelijk ook de kinderen op het eiland uit hun isolement gehaald moeten worden. Maar om kinderen en mensen in bij voorbeeld Bolivia een echte kans te geven een nieuw begin te maken, moeten oorzaken van armoede en klimaatverandering aangepakt worden. En die oorzaken liggen in de neoliberale, op groei gerichte economie en onze uitputtende omgang met het milieu. Vooral kinderen en mensen in landen zoals Bolivia worden met de gevolgen daarvan opgezaald. De hongerdoek **Samen Dromen – Liefde zij daad** is een uitnodiging en oproep in deze vastentijd na te denken over onze manier van leven als oorzaak van armoede en milieu-achteruitgang en een nieuw begin te maken met meer solidariteit en duurzaamheid.

Week 6: Palmpasen, aansluitend bij de lezing Mt 26, 14 - 27, 66

Vreugde en verdriet liggen vaak kort bij elkaar. Deze palmzondag trekt Jezus nog triomfantelijk Jeruzalem binnen en juichen de omstanders hem toe. Eén week later moet Hij onmenselijk lijden ondergaan en wordt Hij aan het kruis ter dood gebracht.

Zo op het eerste gezicht is op de hongerdoek ***Samen dromen – Liefde zij daad***, die hier in onze kerk hangt, alles in orde, het lijkt een heerlijk vakantiecamp voor kinderen uit de hele wereld. Maar dat kan snel veranderen, de dreigende tornado kan heel vlug zijn verwoestende werk doen en de kinderen op het eiland hebben weinig beschutting ertegen.

Ook in pijn, verlies en isolatie is God toch nog aanwezig, ook al lijkt dat op het eerste gezicht niet zo. De op deze aanwezigheid van God gebaseerde breekbare, maar opstandige hoop, toont zich mede in de sterkte van mensen, in zin voor humor en in creativiteit om te overleven. In plaats van vertwijfeling wordt men hier en daar een lachje gewaar of een wuivende hand. Die opstandige hoop symboliseren de kinderen op de hongerdoek ten diepste, terwijl ze jerrycans uit het water vissen, afwassen, kijken en spelen.

Maar we moeten wel beseffen dat de tijd van woorden en praten voorbij is, dat de tijd dringt. We hebben nog maar kort de mogelijkheid die juiste besluiten te nemen om de tornado tegen te gaan. Nog maar weinig tijd om besluiten te nemen vóór medemenselijkheid, vóór duurzaamheid, vóór zuster- en broederschap, vóór het leven. Ons samen dromen dient snel omgezet te worden in daden. De liefde voor onze zusters en broeders wereldwijd, voor onze schepping, voor onszelf, voor onze kinderen en kleinkinderen schreeuwt om daden. Niet in woorden, maar enkel in daden uit zich die liefde. De hongerdoek is een en al een dringende oproep om aan snel de slag te gaan: in je eigen leven, in je huis en bij je gezin, in onze kerkgemeenschap, op je werk, bij je verenigingen, overal waar je ook maar enige invloed uit kunt oefenen.

Hongerdoek *Samen dromen – Liefde zij daad* voor bovenbouw basisschool en kindernevendienst

Vorbereiding

De leerkracht/begeleidende bereidt zich voor door de uitleg van de hongerdoek te lezen en/of de presentatie door te nemen, gratis te downloaden via de webshop van Vastenactie, <https://www.vastenactie.nl/materialen-bestellen>.

Verder zijn verwerkingsmaterialen zoals A3-vellen papier, kranten en tijdschriften en tekenmaterialen nodig.

Groepsgesprek

De leerkracht/begeleidende toont een afbeelding van de hongerdoek via het smartboard of anderszins.

Laat de leerlingen/kinderen naar de afbeelding kijken en vraag hun te noteren wat hen opvalt.

Voer daarna een groepsgesprek met de volgende startvragen:

1. Wat zie je op de hongerdoek? (*denk aan kinderen uit alle streken van de wereld die allemaal met iets bezig zijn, diverse dieren, de ooievaar als symbool voor het nieuwe leven, dolfijnen die soms mensen uit zee redden, een ringstaartmaki, een tent op een eiland, een helikopter, mooi weer aan de linkerkant, storm en een tornado aan de rechterkant*)
2. Lijkt het jou leuk om samen met kinderen uit alle delen van de wereld op een klein eiland te zitten? Waarom wel, waarom niet?
3. Denk je eens in dat jij op dat eiland aanwezig bent: waar zou je willen staan of zitten en wat zou je willen doen?

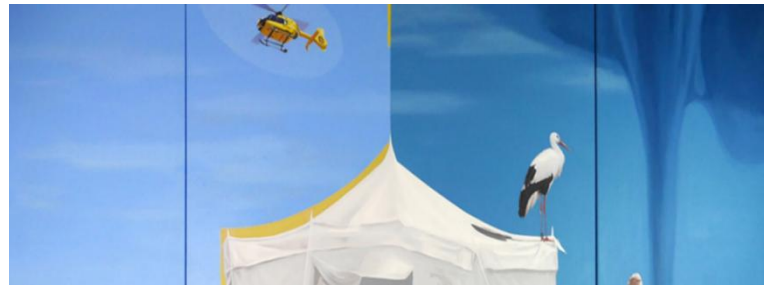
Verdere uitleg van de doek

De hongerdoek is geschilderd door een mevrouw uit Duitsland, Konstanze Trommer, die zelf al grootmoeder, oma is. Zij maakt zich zorgen over de wereld waarin haar kleinkinderen terecht kunnen komen. Nog lijkt alles in orde, aan de linkerkant is de lucht blauw. Alle kinderen zijn met iets bezig: water halen, afwassen, op hun broertje passen, spelen of uitkijken over het water. Het lijkt wel een soort vakantiecamp aan zee, een heleboel kinderen samen uit de hele wereld, uit India, uit Afghanistan, uit Nigeria, uit Brazilië. En natuurlijk uit Europa. Een paar van de kinderen uit Europa zijn de kleinkinderen van mevrouw Trommer. Als je goed kijkt, dan zie je dat het voorste meisje in de rubberboot om haar rechterarm een zwemband draagt met het woord 'oma' erop.

											
Nigeria	Brazilië	India	India	Afghanistan	Afghanistan	West-Europa	West-Europa	West-Europa	West-Europa	West-Europa	Kleinkinderen

Een leuk vakantiecamp aan zee? Nou, schijn bedriegt. Aan de rechterkant zie je een geweldige tornado, die op het eiland afkomt. Waar moeten de kinderen naar toe? In de tent? Die zal maar weinig bescherming bieden. Misschien kan de helikopter een paar kinderen van het eiland afhalen of kunnen weer anderen de rubberboot gebruiken om te vluchten.

Als je goed kijkt, dan zie je dat de punt van het dak van de tent precies in het midden staat. Mevrouw Trommer, de kunstenares, hoopt en denkt dat het nog niet te laat is en dat we als mensheid iets kunnen doen tegen de klimaatverandering met al haar gevolgen zoals hitte, periodes van droogte, stormen en overstromingen. Mensen en kinderen in landen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika hebben daar nu al heel veel last van. Maar ook in Europa voelen we die gevolgen al goed.

Willen we de gevolgen van de klimaatverandering tegen gaan, dan moeten we wel met zijn allen goed samenwerken. Eerst samen dromen over een mooie toekomst voor de wereld met alle mensen erop én dan samen de handen uit de mouwen steken om er snel werk van te maken.

Boodschap aan de regeringsleiders (verwerking op individueel niveau)

Je mag de vergadering van de Verenigde Naties toespreken. Alle regeringsleiders die aanwezig zijn, zijn benieuwd naar wat je gaat zeggen. Maar je hebt maar een half minuutje oftewel vijf regels voor je toespraakje. Wat ga je de regeringsleiders zeggen?

Een collage maken (verwerking op groepsniveau)

In groepjes van vier tot vijf kinderen, maken de leerlingen in een half uur tot drie kwartier een collage op een A3-papier met als titel: *Een duurzame en betere wereld voor iedereen*. De leerlingen kunnen gebruik maken van tijdschriften en kranten en van tekenmateriaal om hun collage te maken.

Wanneer de collages klaar zijn, krijgt ieder groepje de gelegenheid de collage te presenteren en uit te leggen. Wie weet, kan er wel een tentoonstelling ingericht worden voor ouders en andere belangstellenden.

Twee emmertjes water halen⁴⁴

Een opzet van een familieviering rondom de hongerdoek

Emmers als symbool

Op de hongerdoek staan emmers afgebeeld en ook jerrycans. Emmers spelen wereldwijd een grote rol. Ze worden gebruikt om belangrijke grondstoffen zoals water, aarde, compost, planten en vele andere zaken in te doen en te vervoeren. Emmers en ook jerrycans zijn als het ware een symbool van 'geven' en 'nemen', voor 'delen' en voor 'toekomst'. Het al of niet kunnen beschikken over een emmer kan in sommige situaties van grote invloed zijn om te kunnen leven.

In deze familieviering kunnen emmers tot symbool worden voor datgene wat God ons schenkt om goed te kunnen leven. En wat mensen in verbondenheid en solidariteit met elkaar kunnen delen.

Vorbereiding

Bij de aankondiging van deze familieviering worden de gezinnen uitgenodigd om ieder een emmer mee te nemen naar het kerkgebouw. Emmers van diverse groottes en van diverse kleuren staan zo vóór de hongerdoek bij het begin van de viering.

Het team dat de familieviering voorbereidt, plaatst een aantal emmers voor het altaar of op een tafel naast het altaar. Een witte emmer wordt gevuld met water, een blauwe met tuinaarde, een (kleinere) groene met graankorrels, een rode met speelgoed. Één emmer blijft leeg.

Uiteraard hangt ook de hongerdoek in de kerk of wordt een afbeelding ervan geprojecteerd.

Begroeting

Beste kinderen, beste ouders, oma's en opa's en alle andere aanwezigen, jullie zijn allemaal van harte welkom bij deze familieviering. *Twee emmertjes water halen*, zo hebben we deze familieviering genoemd. Misschien kennen jullie dat vrolijke liedje wel, je kunt er mooi op dansen, met twee rijen van kinderen en andere kinderen die tussen de twee rijen door dansen. Maar voor sommige kinderen in verre landen,

in werelddelen zoals Afrika en Azië, zijn emmers en water halen bittere noodzaak. Sommige kinderen en gezinnen hebben geen kraan in huis zoals bij jullie in huis. Het water moet met emmers bij een put of bron gehaald worden. 'Twee emmertjes water halen' is dan geen dansje, maar hartstikke nodig om genoeg water te hebben om te drinken en te koken, om te wassen en om de dieren te drinken te geven.

Bij deze familieviering staan een paar grote en kleine emmers in verschillende kleuren op het altaar. En velen van jullie hebben ook een emmer van thuis meegebracht. Die staan allemaal vóór het altaar en vóór de doek met een schilderij met kinderen vóór een tent, dat jullie kunnen zien. Het ziet er zo wel bont en veelkleurig uit.

In de emmers die bij het altaar staan, zit iets verborgen. Wie zou er naar voren willen komen om eens te kijken wat er in de emmers zit en me dat willen vertellen?

⁴⁴ Naar een idee van Helmut Schlegel OFM en Andreas Walke, in: *Liebes sei Tat, Das Misereor-Hungertuch 2025/2026*, Aachen/Berlin/München 2025.

Vijf kinderen komen naar voren en vertellen de voorganger wat ze in de emmer hebben gezien.

Inleiding

Er zitten dus verschillende dingen in de emmers op het altaar: tuinaarde, water, speelgoed dat je kunt gebruiken in de zandbak, graankorrels... Allemaal dingen die we in ons dagelijks leven nodig hebben of goed kunnen gebruiken. En nog veel andere dingen die we nodig hebben, kun je in emmers doen en zo van de ene naar de andere plek brengen.

Emmers zijn dus heel goed bruikbaar, misschien in sommige gevallen wel levensnoodzakelijk zoals voor veel kinderen in Afrika en Azië. Dat dacht ook mevrouw Konstanze Trommer, die het schilderij, de hongerdoek, die je hier in de kerk ziet hangen. Heeft geschilderd. Daarom heeft ze op dat schilderij een paar emmers verborgen. Die zullen we straks samen gaan zoeken.

Maar we willen eerst God vragen om het goed met ons voor te hebben en ons te helpen.

Kyrie

Soms voelen we ons leeg, zonder inhoud, zonder moed, zonder enthousiasme. Dan hebben we uw kracht en vergeving nodig, goede God. – Heer, ontferm u.

Soms denken we in onze gedachten en gevoelens alleen maar aan onszelf en zien helemaal niet hoe het andere kinderen en mensen gaat. Dan hebben wij Uw kracht en vergeving nodig, goede God. – Christus, ontferm u.

Soms zien we de kleine kansen en mogelijkheden over het hoofd om anderen in hun nood te helpen. Dan hebben wij Uw kracht en vergeving nodig, goede God. – Heer, ontferm u.

Gebed

Goede God, u hebt ons het leven geschonken
en alles wat we nodig hebben om te leven.

Wij danken u voor de frisse lucht,
het schone water, het lekkere eten,
de vruchtbare grond en de prachtige bloemen.

Wij danken u ook voor alles,
wat mensen hebben gemaakt:
fietsen, huizen en straten,
mooie kleren, speelgoed en machines,
emmers en schooltassen.

Wat we nodig hebben om te leven, is van ons allemaal:

Daarom zijn we blij,
wanneer we met elkaar kunnen delen.

Geef ons veel kracht en fantasie,
zodat we manieren kunnen vinden om
samen voor alle mensen op deze aarde
te kunnen zorgen om goed te leven.

Wij vragen u dit in Jezus,

die met u en de kracht van de Heilige Geest leeft en werkt, vandaag en alle dagen tot in de eeuwigheid. Amen.

Inleiding op het evangelie

Ook in de tijd toen Jezus op aarde leefde, tweeduizend jaar geleden, bestonden er al emmers. Misschien heeft Maria, de moeder van Jezus, hem als kind wel iedere dag naar de put in het dorp Nazareth gestuurd om twee emmertjes water te gaan halen. In het evangelie van Johannes staat een verhaal hoe Jezus met zijn apostelen bij een put met water komt. Hij heeft best grote dorst en zou water willen drinken. Maar hoe kom je aan het water als je geen emmer hebt? Luisteren we naar het verhaal daarover in het evangelie.

Evangelielezing Johannes 4, 5-15

In plaats van deze evangelielezing kan het toneelstukje gespeeld worden dat verder op staat.

Op reis door Samaria kwam Jezus langs de Jakobsbron. Jezus was moe van de reis en ging bij de bron zitten; het was rond het middaguur. Toen kwam er een Samaritaanse vrouw water putten. Jezus zei tegen haar: 'Geef mij wat te drinken.' Zijn leerlingen waren namelijk naar de stad gegaan om eten te kopen. De vrouw antwoordde: 'Hoe kunt u, als Jood, mij om drinken vragen? Ik ben immers een Samaritaanse!' Joden gaan namelijk niet met Samaritanen om. Jezus zei tegen haar: 'Als u wist wat God wil geven, en wie het is die u om water vraagt, zou u hém erom vragen en dan zou hij u levend water geven.' 'Maar heer,' zei de vrouw, 'u hebt geen emmer, en de put is diep – waar wilt u dan levend water vandaan halen? U kunt toch niet meer dan Jakob, onze voorvader? Hij heeft ons die put gegeven en er zelf nog uit gedronken, en ook zijn zonen en zijn vee.' 'Iedereen die dit water drinkt zal weer dorst krijgen,' zei Jezus, 'maar wie het water drinkt dat ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen. Het water dat ik geef, zal in hem een bron worden waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft.' 'Geef mij dat water, heer,' zei de vrouw, 'dan zal ik geen dorst meer hebben en hoef ik ook niet meer hierheen te komen om water te putten.'

Het evangelieverhaal als een toneelstukje

We gaan jullie het evangelieverhaal van vandaag voorspelen in een klein toneelstukje. Ik zal zelf de verteller zijn. En daarnaast hebben we nog, ik zal ze jullie even voorstellen, Johannes, een van de apostelen, Jezus zelf en dan nog de Samaritaanse vrouw.

Verteller: Het was erg heet en de weg was lang. De apostelen sloften achter Jezus aan en hadden er niet echt zin meer in om verder te lopen. Johannes was al aan het mopperen.

Johannes: Hoe lang duurt het nog totdat we bij de stad Sichar zijn?

Jezus: Het kan niet ver meer zijn. Ik denk dat we er tegen twaalf wel zullen zijn.

Verteller: Een paar minuten later zagen ze eindelijk een waterput.

Johannes: Is het waar, Jezus, dat de aartsvader Jakob deze put heeft gegraven en aangelegd?

Jezus: Zo wordt het ons inderdaad verteld. Jakob was onze Joodse stamvader, van wie alle Israëlieten afstammen. Er wordt gezegd dat hij hier vele honderden jaren geleden een stuk grond kocht en daarop deze put heeft aangelegd.

Verteller: Eindelijk waren ze bij de put. Maar de teleurstelling was groot. Er was gelukkig wel water in de put, maar nergens waren emmers te zien. Johannes vatte moed en zei tegen de andere apostelen: Johannes: Hé, vrienden, laten we nog een kort stukje verder lopen tot in de stad. Dan kunnen we daar naar een emmer vragen en misschien naar een paar kopjes om uit te drinken. Ik heb ook erge honger, misschien kunnen we ook iets te eten kopen.

Verteller: Iedereen knikte en ging met Johannes mee. Jezus bleef alleen achter en ging zitten tegen de rand van de put. Hij was net een beetje ingedommeld, toen hij een schaduw over zich heen voelde. Een vrouw was naar de put gekomen en had een emmer meegenomen. Ze wilde die met water vullen en weer naar huis gaan. De vrouw was afkomstig uit de stad Sichar, zij was een Samaritaanse. Dat ze uitgerekend op het middaguur bij de put kwam, was een beetje raar. De meeste vrouwen kwamen meestal vroeg in de ochtend naar de put. Dan was het nog koel. Jezus voelde onmiddellijk aan dat er wat aan de hand was. Deze vrouw wilde niemand ontmoeten, want ze had ruzie met de andere vrouwen. De vrouw kwam aarzelend naar de put, maar ze wilde niet met Jezus praten. Ze dacht bij zichzelf:

Samaritaanse vrouw: Ik zie aan de kleding van die man dat hij een Jood is die uit Judea komt. De mensen daar, de Joden, mogen ons Samaritanen helemaal niet. Zij zijn onze vijanden. Ik heb geen zin om met die man te praten. Ik zeg hem dus geen goedendag.

Verteller: Maar Jezus vond die vijandschap van oudsher tussen Samaritanen en Joden maar niks. En hij zei tegen de vrouw:

Jezus: Vrouw, je hebt een emmer bij je. Kun je me daarmee een beetje water geven om te drinken?

Verteller: De vrouw kromp van schrik ineen en gaf boos antwoord:

Samaritaanse vrouw: Hoe kunt u als Jood mij, een Samaritaanse, vragen om u water te geven? Weet u dan niet dat Joden en Samaritanen niet met elkaar praten?

Jezus: Ja, ja, die oude vijandschap. Dat is waar, ik weet het. Maar dat geldt niet voor mij. Je kunt niet weten wie ik ben. Als je dat wist, had jij mij gevraagd om je water te geven. Ik kan water geven dat goed is voor je ziel en goed is voor je hart. Levend water, dat ook vijandschap en ruzie overwint.

Samaritaanse vrouw: Maar u hebt helemaal geen emmer bij u. En kijk maar, de put is erg diep. Hoe gaat u me dan water geven? Of bent u misschien groter dan onze voorvader Jakob, die deze put heeft gegraven?

Jezus: Als je uit deze bron water drinkt, dan heb je na een paar uur weer dorst. En dan moet je steeds weer opnieuw water halen om te drinken. Als je drinkt van het water dat ik je geef, zul je nooit meer dorst hebben. Integendeel, dat water van mij zal een bron in je hart worden en naar het eeuwige leven stromen.

Verteller: De vrouw begreep niet echt wat Jezus bedoelde. Maar ze voelde dat van hem een goede en heel makende kracht uitging. Ze voelde een grote vrede in haar hart. Ze was eindelijk in staat om opgelucht adem te halen en hoop te putten. Ze nam zich meteen voor om de ruzie met de andere vrouwen bij te leggen. Dan kan ze weer in de koelte van de morgen water halen en een gezellig praatje maken met de andere vrouwen. Dus zei ze:

Samaritaanse vrouw: Oh ja, graag! Geef me wat van dat water. Hoe goed is het om het water van de vriendschap en de liefde te drinken. Hoe goed is het om water te drinken dat al mijn verlangens vervult.

Homilie/catechese

Ik kom dadelijk nog even op het evangelieverhaal/het toneelstukje terug. Maar eerst wil ik jullie allemaal vragen om naar het schilderij te kijken en samen met mij de emmers, die erop geschilderd zijn, te zoeken. Waar kunnen jullie emmers ontdekken en hoeveel zijn het er?

Reacties van de kinderen

Dus we zien er samen vier. Helemaal links staat een grote jongen in rode kleren gebogen over twee emmers, een witte en een gele. Nou ja, die gele zou ook een jerrycan kunnen zijn. Ook daarin kun je natuurlijk water doen. Links vóór de tent staat een andere jongen, die water met een boog uit een kleinere emmer gooit. En dan zien we nog een heel klein emmertje, misschien is het ook gewoon een blik, bij de twee Indiase meisjes die aan het afwassen zijn. O ja, niet vergeten: jerrycans. Ook jerrycans kun je, zoals gezegd, gebruiken om water in te halen en te bewaren. En daarvan zien we er ook een aantal op het schilderij. Rechts bij de rubberboot drijft er eentje in het water en rechts vlak vóór de tent staan er ook nog twee gele. Van de ene kun je de dop niet zien. En in het rubberbootje ligt er nog een.

Laten we het even bij emmers houden: gebruiken jullie thuis emmers en waarvoor dan?

Reacties van de kinderen

Emmers zijn dus heel goed bruikbaar. En ze worden over de hele wereld gebruikt. In heel veel landen in Afrika en Azië komt het water dat mensen gebruiken, niet uit de kraan, zoals bij ons. Het moet gehaald worden bij een put, die soms kilometers ver van huis ligt. Het duurt lang om er te komen en op de terugweg moet je de zware emmers of jerrycans sjouwen. Vooral vrouwen en meisjes moeten in de vroege morgen water halen. We hebben allemaal water nodig. Om te drinken, om ons te wassen, om te koken en noem maar op. In Nederland gebruiken we 120 liter per dag en per persoon aan water uit de kraan⁴⁵. Dat zijn iets meer dan 10 emmers die je hier ziet staan.

In veel landen in Afrika en Azië is water heel schaars. Soms regent het maandenlang niet. Dan raken de waterputten leeg. En ook de emmers blijven leeg, geen twee emmertjes water halen meer. Dan wordt het leven moeilijk, want mensen en kinderen hebben natuurlijk water nodig. Alle kinderen en mensen op deze wereld zouden genoeg water moeten hebben om te drinken. Omdat er steeds minder water is, is het belangrijk om er zo spaarzaam als mogelijk mee om te gaan. Hebben jullie ideeën hoe je water zou kunnen besparen?

Reacties van de kinderen

⁴⁵ Ter verdere informatie: het water uit de kraan is slechts een heel klein deel van het water dat iedere Nederlander per dag gebruikt. Wanneer we ook de liters water meetellen, die nodig zijn om voedsel en kleding te produceren, dan komen we op een gebruik van 4000 liter per persoon per dag, zo heeft onder meer de Universiteit van Twente berekend. Zie verder Trouw 22 juni 2023, *Water bespaar je niet onder de douche, maar in de supermarkt*.

Kijken we weer naar het grote schilderij. Er zijn dertien kinderen op dat kleine eiland, uit alle streken van deze wereld. Ze doen van alles. Afwassen, water halen, een broertje dragen, met dieren spelen. Maar het is wel duidelijk dat die kinderen er op den duur niet kunnen blijven. Er groeit immers niets, er is geen water te vinden, behalve dan zeewater, maar dat kun je niet drinken, veel te zout. En misschien komt de storm die je rechts ziet, wel naar het eiland toe. De kinderen zouden van het eiland afgehaald moeten worden. Ik zie al een helikopter, misschien kan die ervoor zorgen dat de kinderen naar een andere plek toegaan. Waar wel genoeg water is, waar wel eten is, waar wel stenen huizen staan, waar ze wel naar school kunnen gaan en opgroeien tot een gezonde volwassene. Ik denk dat de volwassenen van nu, jullie ouders en grootouders en al die anderen, mee moeten helpen om alle kinderen van deze wereld een goede toekomst te geven. Om ze niet op een eiland achter te laten, om het maar zo te zeggen. En dat kan door heel goed op het milieu te letten, door niet meer te gebruiken dan nodig is, door een goede prijs te betalen voor eerlijke en biologische producten. En jullie mogen jullie ouders daar zo af en toe even aan herinneren.

Ik had beloofd nog even op het evangelieverhaal/toneelstukje terug te komen. Jezus en de Samaritaanse vrouw hadden eigenlijk niet met elkaar mogen praten, het waren vreemden voor elkaar. Maar Jezus zei toch iets tegen die voor hem vreemde vrouw. Hij was zelfs blij dat ze een emmer bij zich had zodat hij een beetje water kon drinken. Zo liet Jezus en ook de Samaritaanse vrouw zien dat je -ook al ben je vreemden voor elkaar- je toch op een goede manier met elkaar kunt omgaan.

En hij beloofde haar levend water te geven. Dat begreep de vrouw niet zo goed. Maar Jezus bedoelde daarmee de hoop op een beter leven. En dat beter leven voor iedereen komt er, wanneer we allemaal bereid zijn om te delen, om geen ruzie meer te maken, om water en andere dingen niet te verspillen. En dat levend water betekent ook dat we mogen bidden dat God ons de wil en de kracht mag geven om te delen met andere mensen. Voor de kinderen op het schilderij is het niet belangrijk waar de andere kinderen vandaan komen, ze willen graag delen met elkaar en elkaar heel graag helpen.

Voorbede

Wat God ons geeft, is voldoende voor iedereen op de wereld. We vragen God om moed om met elkaar te delen en zo een lichtje te zijn voor mensen van wie het leven in gevaar is door de duisternis van eenzaamheid, van armoede en van oorlog.

Een kind laat de witte emmer met water zien

We denken aan mensen die in landstreken leven waar het droog is, waar weinig regen valt en water schaars is. Dat er snel maatregelen genomen worden tegen de klimaatverandering en opwarming. Dat we het schaarse water en alle andere benodigdheden om te leven zo goed als mogelijk met elkaar mogen delen. Laat ons bidden:

Allen: Wij vragen U, God van de gerechtigheid, verhoor ons gebed.

Een kind laat de rode emmer met speelgoed zien

We denken aan alle kinderen op deze wereld. Velen van hen hebben geen speelgoed en geen boeken om te kunnen leren. Dat ze toch naar school mogen gaan. En dat de regeringen van hun land besluiten mogen nemen die hun en hun familie ten goede komen. Laat ons bidden:

Allen: Wij vragen U, God van de gerechtigheid, verhoor ons gebed.

Een kind laat de blauwe emmer met tuinaarde zien

We denken aan onze aarde. Ze is mooi en vruchtbaar en ze behoort op een gelijke manier toe aan alle mensen. Dat er veel mensen bereid mogen zijn de schepping te bewaren, duurzaam met haar om te gaan en niet alles te willen verbruiken totdat het snel op is. Laat ons bidden:

Allen: Wij vragen U, God van de gerechtigheid, verhoor ons gebed.

Een kind laat de groene emmer met graankorrels zien

We denken aan alle mensen die werken in de land- en tuinbouw, in supermarkten en in fabrieken waar onze levensmiddelen worden gemaakt. We denken eraan dat we heel veel aan anderen te danken hebben. Dat we begrip en respect voor iedereen mogen hebben en dankbaar mogen zijn voor al het werk dan anderen voor ons doen. Laat ons bidden:

Allen: Wij vragen U, God van de gerechtigheid, verhoor ons gebed.

Een kind laat de lege emmer zien

We denken aan mensen van wie de emmer leeg, die geen levensmiddelen meer hebben in hun kelder of in de koelkast. We denken aan kinderen die honger hebben en ondervoed zijn. We denken aan mensen die wonen op eilanden die door het stijgende water overstroomd dreigen te worden. Dat alle wereldleiders en politici de verantwoordelijkheid mogen nemen om armoede en klimaatverandering tegen te gaan. Laat ons bidden:

Allen: Wij vragen U, God van de gerechtigheid, verhoor ons gebed.

We denken ook aan de mensen die overleden zijn. We denken aan kinderen en grote mensen die slachtoffer zijn geworden van geweld, van oorlog en van natuurrampen. We denken aan hen die we zelf goed gekend hebben en om wie we nog steeds bedroefd zijn. Speciaal in deze viering voor: *(hier volgen de misintenties en eventueel de namen van overledenen van de afgelopen week)*. Laat ons bidden:

Allen: Wij vragen U, God van de gerechtigheid, verhoor ons gebed.

Jezus, je hebt jouw leven met ons gedeeld. Je roept ons op om elkaar lief te hebben en elkaar te helpen. Jij bent het levende water, dat ons in leven houdt. Geef ons dat levend water, zodat we niet moe worden op de weg naar een betere wereld voor iedereen.

Slotgebed

Liefde en vrede zijn meer dan woorden.
Liefde en vrede zijn leven en handelen,
Zijn geven en delen.
Jij hebt ons de liefde en de vrede voorgeleefd, Jezus.
Jij hebt mensen weer moed gegeven.
Jij hebt kinderen zacht in je armen genomen.
Jij hebt zieke mensen weer beter gemaakt.
Jij hebt het water gedeeld met de vrouw aan de put.
Jij hebt vermoeide voeten gewassen.
We vragen jou om een klein beetje van jouw kracht
Om lief te hebben en vrede te stichten
Zodat wij bereid zijn om te delen en te geven
Zodat wij in staat zijn om jouw werktuigen
Van liefde en vrede te worden op deze wereld.

Ik wil als het water zijn⁴⁶

Ik wil als het water zijn,
dat in de rivieren klatert
en door het oerwoud stroomt,
dat velden vruchtbaar maakt
en overal leven brengt.

Ik wil als het water zijn,
dat al wat vies is, wast,
dat iedere mens, hoe die ook heet,
en heling en bevrijding zoekt,
weer hoop op toekomst geeft.

Ik wil als het water zijn,
dat alle boten draagt,
vol mensen en hun lasten,
om voor hen allemaal
hun lasten te verlichten.

Ik wil als het water zijn,
de bron van alle leven,
dat alle mensen samenbrengt,
om samen, overal vandaan,
het lief en leed te delen.

God, ik wil als het water zijn,
dat in uw richting stroomt,
om in wereld, overal,
uw opdracht waar te maken:
meer mens te zijn voor iedereen.

Liederen

- Bij de Jakobsbron (Liedboek 188)
- Zolang er mensen zijn op aarde (Liedboek 981b)
- Samen spelen, zingen (Liedboek 784)
- Levend water, verfrissend, vrij (Liedboek 337)
- Dat wij volstromen (Gezangen voor de Liturgie 416, Liedboek 694)
- Vast iets voor..., (Vastenactielied, zie Bouwstenen voor Vieringen 2026)

De kinderen kunnen uiteraard de meegebrachte emmer weer mee naar huis nemen. Wellicht kunnen de meegebrachte emmers gevuld worden met een kleinigheid zoals het A4-tje van de hongerdoek (bij Vastenactie gratis te bestellen), een klein stukje fair-trade-chocolade, een fair-trade-banaan of een appel.

⁴⁶ Gebed uit Thailand, in: 'Geef ons heden ons dagelijks brood', Den Bosch, Nederlandse Missieraad, 2003

Schema voor een parochie-bijeenkomst over de hongerdoek

1. Voorbereiding en ontvangst

Zorg dat in de ruimte van de bijeenkomst alles een half uur vóór aanvang klaar staat. Niet alleen de koffie en thee (zonder iets lekkers, want het vastentijd), maar ook de beamer en het projectiescherm. En de hongerdoek, wanneer die als print op stof beschikbaar is. Ontvang de bezoekers en maak wanneer het mogelijk is, een kort praatje met iedereen.

2. Welkomstwoord.

3. De hongerdoek Samen dromen – liefde zij daad

Toon op het scherm een afbeelding van de hongerdoek. Of vraag mensen te kijken naar de in de ruimte omgehangen hongerdoek. Tip: wanneer het mogelijk is, zou men de hongerdoek bij binnenkomst van de mensen opgerold opgehangen kunnen hebben. Dan zou men bij aanvang de hongerdoek in zijn geheel kunnen tonen.

4. Reacties op de hongerdoek

Laat mensen reageren op wat ze op de hongerdoek zien. Maak eventueel aantekeningen daarvan op een white- of ander bord of een flipover. Tip: het is aan te bevelen dat de begeleider van deze bijeenkomst goed beslagen ten ijs komt. Lees daarom de beschrijving van de hongerdoek in deze brochure goed door, eventueel meerdere malen om u die goed eigen te maken.

5. Presentatie Hongerdoek

In de webshop op de website van Vastenactie vindt u een presentatie over de hongerdoek met een uitleg in het kort.

6. Gesprek in kleine groepen

Verdeel de aanwezigen in kleine groepen van maximaal 5 deelnemenden. Op pagina 14 van deze brochure staan een aantal vragen vermeld om te bespreken. Kies er daarvan een of een paar uit en vraag aan de groepjes die te bespreken. Vraag ook voor een 'verslaggever', die na afloop van de gespreksronde kort verslag kan doen. Ieder groepje kan dezelfde vraag krijgen, maar men kan ook iedere groepje een andere vraag uit het rijtje geven.

7. Inventarisatie van de gespreksronde

Iedere groep rapporteert kort over het groepsgesprek. Alle aanwezigen mogen daar desgewenst op reageren.

8. Meditatie

Bij de hongerdoek zijn twee meditaties beschikbaar, allebei te downloaden via de webshop van Vastenactie. Kies één van beide meditaties als afsluiting van deze bijeenkomst. De bijbehorende teksten vindt u tevens in deze brochure.

9. Afsluiting van de bijeenkomst

Geef heel in het kort nog een samenvatting van de bijeenkomst. Bedank alle aanwezigen hartelijk voor hun inbreng. Als aandenken kan men nog de gratis A4, te bestellen via Vastenactie, meegeven aan de aanwezigen.

Kinderen van morgen⁴⁷

Kinderen ademen morgen de lucht in,
Die wij vandaag uitademen.
Kinderen eten morgen van de aarde,
Waarop wij vandaag onze voetstappen zetten.
Kinderen spreken morgen de taal,
Die wij hun vandaag leren.
Kinderen warmen zich morgen aan het vuur,
Dat wij vandaag in hen ontsteken.
Kinderen koesteren morgen de wonderen,
Die wij vandaag tot stand brengen.
Kinderen luisteren morgen
Naar wie wij vandaag het woord geven.
Kinderen praktiseren morgen
Wat wij hen vandaag leren.
Kinderen zien morgen
Wat wij hen vandaag tonen.
Kinderen gaan morgen de wegen,
Die wij hen vandaag zijn voorgegaan.
Kinderen durven morgen,
Waar wij vandaag de moed voor hebben.

Als zij later groot zijn...
Later...
Later is vandaag nog niet.
Later is morgen
En vandaag is vandaag.
Later is de kans,
Die ik vandaag zou kunnen grijpen.

Vandaag is voor mij.
En vandaag is voor jou.
En morgen is voor de kinderen,
Die later groot zijn.
Zij hebben later de toekomst,
Die ik en jij hen vandaag durven te geven.

Als de kinderen van vandaag
Later groot zijn,
Wat zullen ze dan over ons vertellen?

⁴⁷ Stan Fritschy, in Als ik later groot ben...; Liturgiesuggesties voor de zondagen in de Veertigdagentijd 1999 bij de Vastenactiecampagne 1999 © Vastenactie